

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЊАТИ

Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqqan boshlagan • www.uzas.uz • 2008-yil, 1-avgust • № 31 (3963)

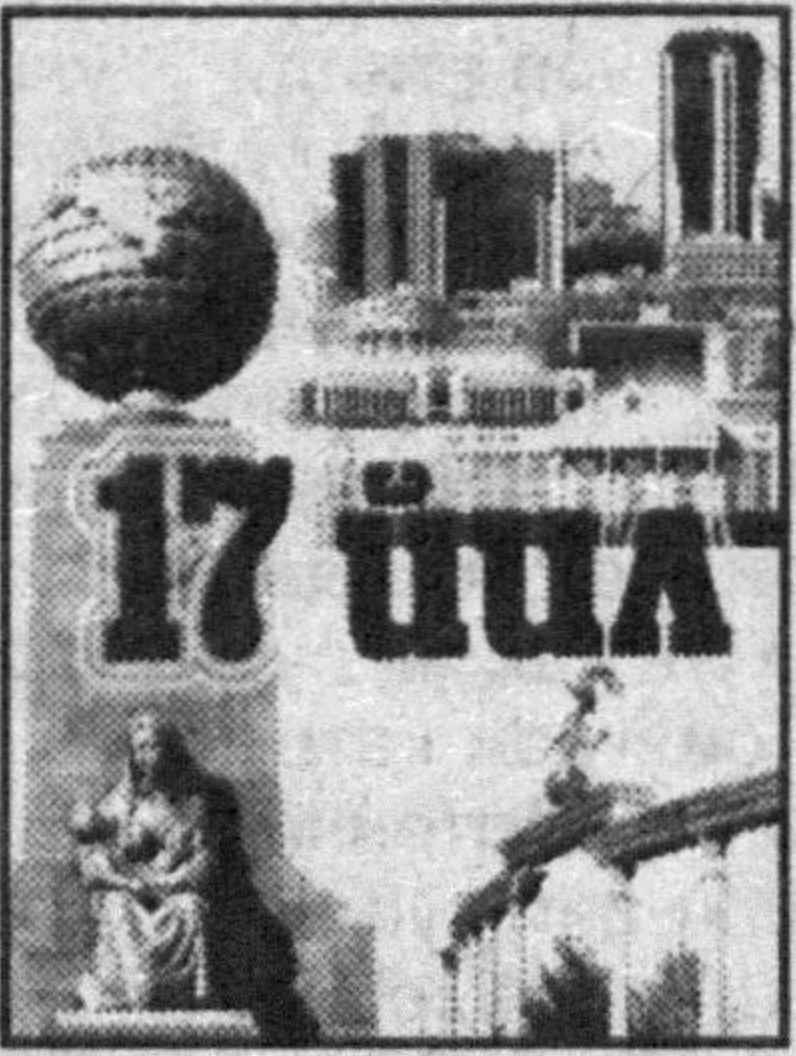
ИСТИҚЛОЛ ВА БАДИИЙ ТАФАККУР

Хаёт ҳақиқатини бадий ҳақиқатга айлантириш шеърятимиз тараққийнинг барча даврларида етакчи хусусият бўлиб келган. Бадий ҳақиқатга эришишнинг эса йўллари кўп, усуллари хилма-хил. Хусусан, мажозий, тиссолли образлилик воқеликни рамазлар воситасида реалистик идрок этишнинг шаклларидан бири. Бугунги фалсафий лирикада хаёт ва ўлим, тирикликнинг мазмун-моҳияти, эзулик, ишқ-муҳаббат, садоқат ва хиёнат сингари бадийнинг боқий мавзулари теран тадқиқ этилмоқда.

Чунончи, Маъруф Жалилнинг "Умринг боғин бебаб баҳор, ёз келди", Ойдин Хоживанинг "Шошма кўнгли, баҳор билан хайр-хўшга кўн энди", Махмуд Тоирнинг "Айт, дийдорнинг дудоғи қайда", Усмон Азимнинг "Фақат ел ҳайдағай майсалар бўйин", Сирожиддин Сайиднинг "Дил йўли гоёт узундир", Муҳаммад Раҳмоннинг "Дахр аро топармиз йўқотган шонини", "Баҳор соғинчи", Иқром Отамуроднинг "Идрок вужудида улғайган Дунё", Азиз Саиднинг "Бошидан товонгача жилга жилдирар", Фарида Афрўзининг "Эй, ишқталаб, бўстонингда адашдим", Азим Суюннинг "Фақат севги, фақат муҳаббат" сингари туркумлари алоҳида таъкидлаш жоиз.

Эзулик, гўзаллик, адолат принциплари асосланган, мумтоз шеърятимизда шакланган умуминсоний гуманистик гоғлар ҳозирги шеърятимизнинг бадий ифода воситаларини кенгайтирмоқда. Классик адабиётимиздаги хаётбахш гоғлар тизими ўзликини англашда, олам ва одам сир-синоатларини тушунишда, тушунтиришда катта ёрдам бермоқда.

Бу борада устоз Абдулла Ориповнинг "Мағзи тўқ бошқонинг эгилишин кўр", "Янги шеърлар", "Зардушт сўзи", Эркин Воҳидовнинг "То жаҳонда бор эканман", Рауф Парфининг "Бир қушча сайрайди менинг руҳимда", "Дунёларни тўлдирман мейраг", Шавкат Раҳмоннинг "Хар бир рангда хақиқат бордир", Абдулла Шерининг "Мен тоғларда тоғ қадар ўсдим", "Ўқитади мени ҳам япроқ", Матназар Абдулҳакимнинг "Хожа Абдулоқиб Гўшадоний ёди", "Ошиқлар қисмати", Муҳаммад Исмоилнинг "Сен менинг ёшлигим" туркумлари алоҳида таъкидлаш жоиз. Боғ, Дарахт, Йўл, Офтоб,

Тонг, Нур, Шамол, Қуш, Сув, Тупроқ, Куй сингари рамзли образларнинг маъно теранлиги шоирлар бадий дунёсининг нечоғли бойлигидан, гўзал ҳиссий тафаккур миқёсларидан дарак беради. Иккинчидан, истиқлол йиллари бадий тафаккуридаги сифат ўзгаришлари нафақат XX аср классикаси, шунингдек, Шарқ ва Ғарб, Латин Америкаси, япон, ҳинд, инглиз адабиётларидаги бадий-эстетик таърибларидан озиқланишда ҳам зўжур топаётган. Сибёсатлашмаган, мафкуравий манфаатдорликдан холи кўнгли шеърятининг устувор хусусияти бўлиб қолди.

Давоми тўртинчи бетда.

Пойтахтимизнинг мусиқали комедия театри (оперетта) ижодкорлари ёзги таътил мавсумини завқли ўтказмоқдалар. Дастлаб театрнинг ўзида эсда қоғларли тadbир ўтказилди. "Этик кийган мушук" спектакли намойишидан сўнг шу асарда бош ролни ўйнаган Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Суръат Ортиқов Ўзбекистон Миллий Олимпиада кўмитаси, Хитойнинг Ўзбекистондаги элчихонаси ва "Ўзбекистон — Нестле" қўшма корхонасининг совғаларини томошага келган бахтли ўрин эгаларига топширди. Улар "Пекин — 2008" олимпиадаси билан боғлиқ рақамли ўринларда ўтирилганлари учун шу муқофотга сазовор бўлдилар. Кейин Олимпиадада "Тонг" болалар соғломлаштириш оромгоҳида бўлган артистлар "Бремен созаңдалари" ва "Сехрли оху" эртақларини кўрсатдилар, спорт ҳақида сўхбатлашдилар, совғалар улашдилар.

ЁЗ ИЛҚОМЛАРИ

Театрнинг болалар билан бундай мулоқотлари маънавий баркамол авлодни тарбиялашда муҳим аҳамиятга эга, — дейди театр директори ўринбосари Давлат Алимов. — Оромгоҳдаги учрашувимиз болалар учун ҳам, актёрлар учун ҳам нихоятда қизиқарли кечди. Олимпиада шаҳар ҳокимияти, касбаба уюшмаси, комбинат раҳбарияти болаларнинг кўнглини дам олишлари учун шундай яхши шарт-шароитлар ярати берётганларидан кўнглимиз тоғдек кўтарилди. Томошаларимиз театр ва спорт байрамига айланган кетди.

Мақсади томошабинни кўркам фойеда, замонавий техника билан жиҳозланган залда кутиб олиш. "Театр кийим илгичдан бошланади", деган ибора, назаримда, кечаги кунники. Бугун менимча, театрлар ўзи жойлашган худуддан, бинонинг теварақ-атрофидан бошланади. Бинобарин, театрлар биносига етакловчи йўл ўтган йилги кузни эслатувчи сарғайган ўт-ўланлардан, атрофга сочилиб ётган турли чиқиндилардан холи бўлиши, томоша кўришга келаётган одамнинг кайфиятига салбий таъсир этмаслиги керак... Ўзининг юбилейини нишонлашга хозирланаётган пойтахтимизнинг барча худудларини, жумладан тadbирнинг кўнглидагидек ўтишида муҳим аҳамият касб этувчи маданият ва санъат муассасалари теварақ-атрофини кўркам қилиш ободонлаштириш хизмати муассасаларининг ва ҳаммамизнинг диққат марказида бўлиши лозим.

Флора ФАХРУТДИНОВА СУРАТДА: "Сехрли оху" спектаклидан лавҳа.

— Шу билан бирга, томошаларимизнинг ахборот-маърифий томони ҳам аҳамият берамиз. Масалан, шу йил Хитойда ўтайдиган олимпиада муносабати билан шу халқ ҳақида, унинг урф-одатлари, анъаналари, спорт ўйинлари, Ўзбекистонлик олимпиада қатнашчилари ҳақида болаларга театрлашган томошалар кўрсатдик. Бу йилги ёз болалар учун Олимпиада ёзи бўлди ва театримиз жамоаси бундай катта воқеадан четда қолмаганидан хурсандимиз. Хозир юртимиз театр жамоалари дам олиш мавсумини ўтказмоқдалар. Бир ойдан сўнг янги мавсум бошланади. Тошкент оперетта театри ёш томошабинлар хизматида бўлиш билан бирга, ижодий изланишларни ҳам давом эттирмоқда. Жамоанинг

ҲАЙЪАТ ЙИГИЛИШИ

Ўзбекистон Республикаси Маданият ва спорт ишлари вазирлиги ҳайъатининг навбатдаги кенгайтирилган йиғилиши Қорақалпоғистон Республикаси, вилоят ва шаҳар маданият ва спорт ишлари бошқармалари раҳбарлари, маданият ва спорт муассасалари, вазирлик тасарруфидаги ўқув юртлари ва спорт ташкилотлари вакиллари иштирокида бўлиб ўтди.

Йиғилишда жорий йилнинг биринчи ярми иш якунлари, мамлакат мустақиллигининг 17 йиллигига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш, "Ниҳол" ва "Келажак овози" муқофотлари голибларини тақдирлаш, маросимларини тайёрлаш, Ўзбекистон спортчиларининг "Пекин — 2008" Олимпиадасида муносиб иштирокини таъминлаш юзасидан олиб борилган тайёргарлик ишларининг якуни билан боғлиқ масалалар, шунингдек, Вазирлар Маҳкамасининг тизимда ижро интизомини мустаҳкамлашга доир тавсияларининг бажарилиши кўриб чиқилди ва муҳокама этилди. Муҳокамада республика Олий спорт махорати мактабларининг фаолияти танқидий таҳлил этилди. Тегишли мутасаддиларга ёш истеъдодли кадрларни тарбиялаш, уларни раҳбарлик лавозимларига тавсия этишга эътиборни янада кучайтириш юзасидан топшириқлар берилди.

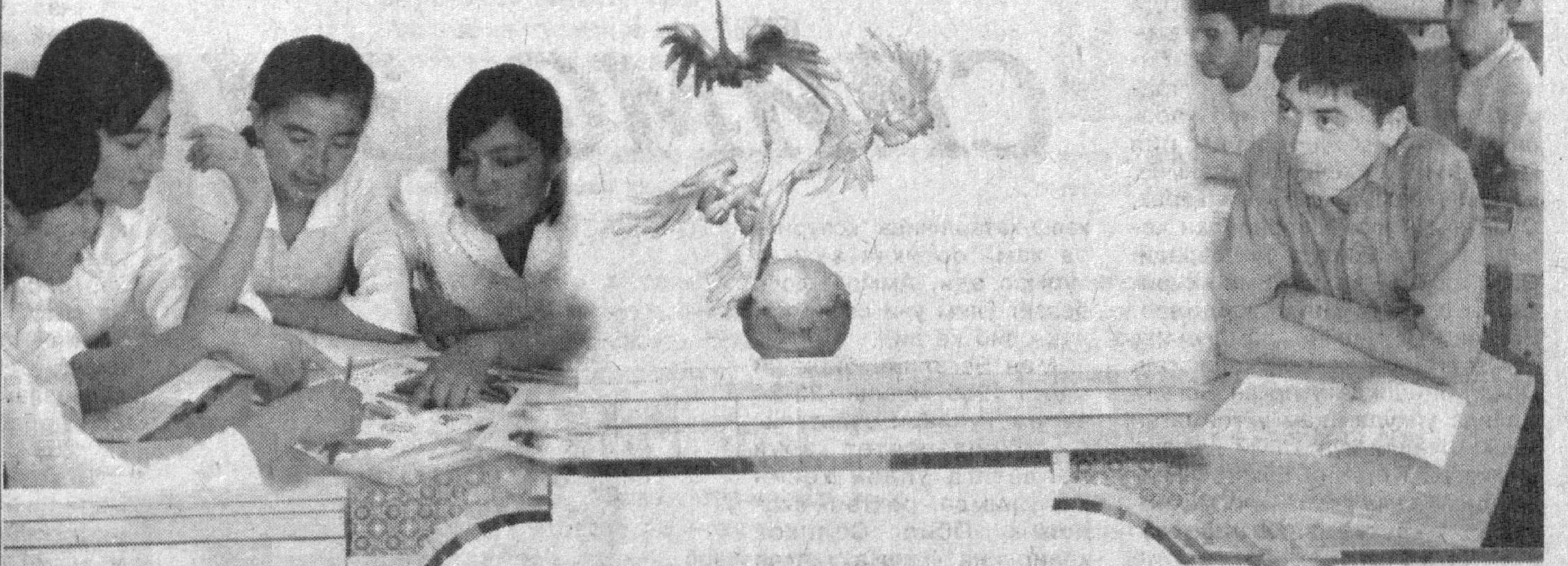
Ҳайъат йиғилишини Маданият ва спорт ишлари вазирлиги Р.Қурбонов олиб борди.

Ушбу сонда:

- * Зақий сиймо эди
- * Тағорнинг ҳикояси
- * Каммага ҳам, кичикка ҳам...
- * Маънавий хазинада бўлганмисиз?
- * Сўғризода қачон туғилган?

ИСТИҚЛОЛ ҚАЛДИРҒОЧЛАРИ

Камол РАҲМОН

ВАТАН

Тупроқ тан-жон, замин виждон, эътиборим бўлса бас, Елкасига офтоб қўнган чаманзорим бўлса, бас.

Тупроқ азиз, деб ўқирган отам-онам, устозим, Жаннатидан парча берган Оллоҳ ёрим бўлса, бас.

Меҳри дарё, қалби дарё халқим бор — иймоним бор, Шу қўнча замин узра Хур диёрим бўлса, бас.

Ўзга эмас, шу диёрни асрамоқлик олий бурч,

Тупроқ учун жон тикмоқлик, йигит орим бўлса, бас.

Тупроқ асли шу ватандир, муқаддасдир, муқаддас, Ватанимни қуйламоқлик Ифтихорим бўлса, бас.

Қуйла, Камол, Ўзбекистон — Бу ватаним, иймоним, Шу ватанимнинг бир бурчидан бир мазорим бўлса, бас.

ЎМЛАДИ

Неча йил нур истадим, Неча йил гул истадим, Фалакларим гуллади.

Шеърли лавҳа

Гулзорларим бағрида чарх айлади булбуллар, Ёрилтошлар ёрилди, юракларим гуллади.

Истиқлол, жамолнинг кўролмаётган ўтганларнинг Руҳларида жаннатий чечакларим гуллади.

Аждарни енгди ботир, қирқ алпим омон қолди, Хаёлдаги орзулар — Эртақларим гуллади.

Истиқлол берди иқбол, Хумо куш келтирди бахт. Камол, шу юрт бағрида тиллақларим гуллади.

ТАЛАБА ТАҚЛИФ ЭТАДИ

Газетамизнинг шу йил 23 май сонидан Тошкент Давлат Иқтисодий университетининг халқаро иқтисодий муносабатлар факултети талабаси Шохрўқ Ҳасановнинг "Мўъжизалар яратишга қодир халқимиз" сарлавҳали мақоласи эълон қилинган эди. Ёш тadbирчилик фикр-мулоҳазалари, аналитик тақлифлари кўпчилида жиддий қизиқиш уйғотди. Кунин кеча тахририятга келган баённомада айтилишича, ушбу мақола Қарши Давлат университетида профессор ва ўқитувчилар, талабалар, "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати фаоллари иштирокида муҳокама этилган. Муҳокама чоғи билдирилган айрим фикрларни эътиборингизга ҳавола этамиз.

Бойназар Йўлдошев, университет ректори:

— Ушбу мақола ва унда ўртага ташланган тақлиф ва мулоҳазалар истиқлол йилларида мамлакатимизда давлатимиз раҳбарининг ташаббуси билан ёш авлод тарбиясига алоҳида эътибор берилётгани бугун қандай самара бераётгани, ортимизда мустақил фикрлайдиган, илмли, баркамол янги авлод келаётганини кўрсатиб турибди. Президентимиз ёшлар давлатимизнинг келажиги, истиқлолимизнинг мустақам таянчи эканлигини алоҳида таъкидлаб ўтадилар. Бугун, эътибор берилса, ёшлар орасидан кўплаб иқтидор эгалари етишиб чиқмоқда. Улар ўзлари учун яратилган кенг имкониятлардан самарали фойдаланиб, замонавий билимларни кунт билан эгалламоқдалар. Оммавий ахборот воситаларини кузатиб борсангиз, деярли ҳар кун дунёнинг қайси бир мамлакатда Ўзбекистонлик ёшлар эришган ғалабалар ҳақидаги хушxabарни ўқийсиз. Бундай фарзандлар билан фахрланасан арзийди.

Норбой Узоқов, иқтисодий факултети профессори:

— Талаба Шохрўқ Ҳасановнинг тақлифлари иқтисодийта бевосита алоқадор бўлганлиги учун ҳам, факултетимиз талабалари орасида жиддий қизиқиш уйғотди. Муаллим иқтисодиётда бозор муносабатларига ўтиш жараёнини чуқур ўрганиш, бунда ёш тadbирчилик салоҳияти, илмий потенциалдан ҳам фойдаланиш, улар ўртасида тadbиркорликни ривожлантиришни тақлиф этади.

Тарихга тазар ташласан, буюк бобоклонларимиз бўлмиш олимлар айна йигитлик чоғларида кўплаб илмий кашфиётлар қилишган. Шундай экан, ёшларга бўлган эътибор асло самарасиз кетмайди. Уларга ишонинг керак.

Ботир Хайридинов, физика-математика фанлари доктори:

— Кўпчилик олийгоҳларда аввалдан давом этиб келаётган бир "анъана" бор, у ҳам бўлса, талабага талаба сифатида қаралади. Бундан "унумли" фойдаланган ёшлар курс иши, диплом иши ёзиш пайти келганда бошларини котирмай, авваллари ёзилган тайёр матнлардан фойдаланиб қўя қоладилар. Бундай ишларнинг амалиётга фойдаси бўлмайди.

Агар биз ҳар бир талабада бўлғуси муҳандис ёки малакали касб эгасини кўриб, унга ишонч билдирсан, мустақил фикрларини, гарчи улар бахтли бўлсада, баҳоласан, шундангина мақсада эришган бўламиз. Яна бир фикр шуки, назарий билимлар амалиёт малакаси билан мустаҳкамлансагина натижа беради. Факултетимизда бу борада бошланган ишларни изчил давом эттирамиз. Муҳокамада Муҳаммад Очил, Жумакул Раҳаб, Махмуд Мусуров, талабалар Нилуфар Аббосхонова, Нафосат Азизова, Турдихол Отақуллова, Уктам Рустамов ва бошқалар ҳам сўз олиб, "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" ҳафталиги ўз саҳифаларида ёш муаллифларга алоҳида ўрин бераётгани; "Ёшлар овози" саҳифасида улар ихтидордан намуналар мутасил равишда эълон қилинаётганини эътироф этганлар. Йиғилишда талабаларнинг тақлиф ва мулоҳазаларини доимий равишда ўрганиб бориш ва тегишли тadbирлар белгилашга қарор қилинган.

МАДАНИЙ ҲАЁТ

Ўзбекистон Республикаси Мустақиллигининг 17 йиллиги байрами муносабати билан Наманган шаҳрининг Заҳриддин Муҳаммад Бобур номи маданият ва истироҳат боғида "Мустақиллик бизнинг борлигимиз, шону шухратимиз, эркин ва фаровон келажгимиз гаровидир" ёшлар марafoneи ҳамда "Истиқлолимиз-истиқболимиз" наам ва наво кечаси, вилоят "Олтин мерос" хайрия жамғармасида "Мустақилликни шарофаймига" мушоираси бўлиб ўтди.

Норин туманида ўтган "Бу менинг диёрим, бу менинг юртим" концерт дастури, Тўрақўрғон тумани "Ширинлик" маданият саройида ташкил этилган шор ва ёзувчилар билан учрашув ҳам кўпчиликнинг эътирофига сазовор бўлди.

М.КАРИМОВА

"ФАЛЛАБАНК": сиздан ҳаракат, биздан баракат!

"АСАКАБАНК": ишонч, унум, даромад!

Яқинда Аҳмадхон Мелибоевнинг "Умр учар юлдуз" китобини ўқидим. Китоб Мирзакарим Пирматов, унинг умр йўлдоши Мукаррамхон ва ўғли Музаффархонга бағишланган. У "Бу дунёни эрта тарк этган дўст ҳақида ёзишдан ҳам мушкул иш йўқ", деган андуҳ билан бошланади.

Китобни ўқиялман кўз олдидан академик Авлиёхон Муҳаммадиев, устозларим Фулом Каримов, Субутоғ Долимов, Сиддик Фузаилов, Муҳаммадносир Саидов, Озод Шарафиддинов, Лазиз Қайумовлар; Раҳматилла Иноғомов, Беғали Қосимовдек ака-ука, дўст, биродар ҳамкасбларим сиймоси ҳам узоқ вақт кетмай турди.

Устозлар сиймоси жонланганда шогирдлик пайтларинини эслар экансан. Қайсидир маънода ўзининг ёш эканингни ҳис қилсан. Аммо дўстинг ҳақида ўйлаб, унинг эзгу хотирасига доир ниманидир ёзмоқчи бўлганингда улар олдида ўзингни жавобгардек, масъулдек ҳис этаркансан...

Беғали оламдан ўтганидан буюн йиллар ўтди. Узоқ Журақулов хотира ёзиб беришни сўраганида, дафватан, унинг ҳаётдан ўтганига ишонгим келмади. Негаки, матбуот саҳифаларида ҳали-ҳануз у ёзиб кетган мақолалар чоп этилиб турибди. У билан кун ора одатдагидек учрашиб тургандекимиз. Ўйлаб қарасам, Беғали билан эллик йил ҳамнафас ҳаёт кечирган эканмиз. Етмишинчи йиллар бўлса керак, Озод ака билан Сирдарёдан келишда йўл ҳодисаси юз беради. Озод ака 10-15 кун бўйин оғригидан шикоят қилиб юрдилар. Воқеани кўрганлар одамларнинг соғ қолганига хайрон қолишган. Орқа ўриндиқда ўтирган Беғали ўшанда уйқудан ҳам уйғонмаган экан. Шундан кўп ўтмай дўстларимиз дам олгани Бўжгага чакриришди. Толли ака исмли мезбонимиз суҳбатимиздан мароқланиб ўзига кўпроқ эрк бериб кўрган шекилли, Тошкентга қайтиш учун бошқа ҳайдовчи топиш фикримизни рад қилди. Аммо Янгийўлдан ўтиб Эркин Бекатиға яқинлашганимизда ухлаб қолди. Мен кескин ҳаракат қилиб ҳайдовчининг оёғи устидан турмоэни босиб, рулни ўнглаган бўлдим. Машина бетон тўсиққа тегар-тегмас тўхтади. Ҳаммамиз хавфсираб безовта бўлдик. Беғали бўлса бепарво: "Ўзи нима бўлди", — деб аранг уйқудан уйғонди...

Университетдаги кекса домлар бизнинг ёшлигимизда воқелиб ўйнаганимизни яхши билишди. Командамизда Тошмухаммад Алиевчи Саримсоқов, Аюб Фулом, Музаффар Хайруллаев, Озод Шарафиддинов каби таниқли олимлар бор эди. Кўнлардан бир кун тўп спорт залининг тошмабинлар турадиган иккинчи қаватига учиб кетди. Беғали юғуриб машқ нарвонидан у ерга кўтарилди. Тўпни бизга ташлади. Бирок қайтиб ташаётганида кўли очик электр симига тегди ва 4-5 метр бандандикдан паства учиб тушди. Эртасига касалхонага борсак, ҳеч нима бўлмагандек бизсиз қилиб қарши олди. Қаттиқдаги учта қора нуқтани кўрсатиб: "Шулар кетса, чиқар эканман", — деди. Айтмоқчиманки, дўстинг

ЗАКИЙ СЙМО ЭДИ

хавф-хатар ичида "ковурилиса ҳам" ортиқча заҳмат кўрмас эди. Аммо афсус бевақт улим уни сафимиздан олиб кетди.

Мен Беғалини биринчи марта 1958 йилнинг 23-24 август кўнлари учратганман. Университет қабул мандатиға ундан кейин кирганимда, ректор, академик Обид Соҳидов ҳозиргина ўқишга кирган Беғалининг билими, ҳайъатга берган жавобларининг пухталиғи, ўзининг содаллигини айтиб: "Ана шундай болалардан катта олим чиқади", деган эдилар. Ҳолбуки, бу пайтда Беғали ҳали ўн олти ёшга ҳам тўлмаган эди. Мен бу ўринда Беғалининг ўқишга киришини эмас, Обид аканинг эндиғина университет остонасидан ўтган абутириентинг келажагини кўра билганларини таъқидламоқчиман.

Университетнинг ўқув машғулоти, жамоа ишлари Беғали билан янада яқинроқ бўлишини тақозо этган. Утган асрнинг олтишинчи йиллари бошида талабалар ҳаёти бутунлай бошқа баир олам эди. Факултетда Фулом Каримов, Субутоғ Долимов, Аюб Фулом, Ёқуб Фулом, Сиддик Фузаилов, Озод Шарафиддинов, Лазиз Қайумов, Анвар Шомақсудов каби илм дарғалари фаолият кўрсатишарди. Эркин Воҳидов, Улмас Умарбеков, Абдулла Орипов, Омон Мухтор, Уткир Хошимовлар эса ё талаба, ё эндиғина ўқишни битиргандан ҳафа бўларди. Аммо кўп меҳнат қилиб бу камчилиғни тезроқ бартараф қилишга уринарди.

қайсидир устоз йиллик илмий иши юзасидан талабаларга ҳисобот берган, кимдир фирка ёки комсомол соҳасида муҳокамга тушган, қайсидир ўқитувчини талабалар аудиториядан чиқариб юборган, ёки Абдулла Қаххор, Саид Аҳмад, Хусниддин Шарипов, Улмас Умарбековнинг янги асарлари муҳокамаси бўлмаган кун йўқ эди.

Факултетимиздаги халқ чолғу ансамблини айтмайсизми. Бу ансамбл бутун университетга татир эди. Хар ҳафта республика телевиденисида концерт берадик. Кўпинча Омон Мухтор ва бошқа ўз сафимиздан чиққан шоирлар-

Талабаликнинг олтин даври кўз очиб юмғунча эрта тонг шаймоликке учди-кетди. Энди устозлик, мунаққидлик, илм даражасини камолга етказиш йўлидаги машаққатли изланишлар даври бошланди. Беғали 60-70 йилларда кўл уриш осон бўлмаган ХХ аср бошлари адабиёти муаммолари билан шуғулланди. Кўл уриш осон бўлмаганининг икки тарафи бор эди. Биринчидан, бу давр бевосита жадидлик ҳаркати билан боғлиқ бўлгани боис бирор даъиллий ҳужжати кўлга киришти қийин эди. Иккинчидан, жадидлар собиқ тум зум нуктаи назаридан буржуа адабиёти вакиллари сифатида ҳам оқланмаган эдилар. Бу эса тадқиқотчиға сиёсий тўсиқлар гирдобидан ўтиш мушкулотларини тайёрлаб турарди. Ана шундай оғир вазиятда ёш олим Гаспирли, Мирмуҳсин Шермухамедов, Беҳбудий, Абдулла Авлоний каби ХХ аср зиёлилари ижодини ўргангани, уларнинг асарларини халқимизга қайтариш ҳаракатиға тушди. Уларнинг ҳар бириға алоҳида-алоҳида китоблар бағишланди ва муайян давр кузатувларининг ҳулосаси улароқ "Излай-излай топангим" китобини адабиёт мухлисларига тақдим этди.

Беғалининг тантилиғи, мардлиғи шундаки, у ўзининг катта илмий ишига маълумотлар тўплаш жараёнларидан асло дўстларини ёвдидан чиқармас эди. Қозон, Уфа шаҳарлариға хизмат сафари билан борганида халқ ХХ аср бошлари мекка оғзаки ижодининг назарий масалаларига оид ўнлаб китобларнинг муаллифлари, номлари ёзилган кичик варақчаларни олиб келарди. Бироз вақт ўтганидан сўнг бу варақчаларнинг тақдири билан қизиқарди. Қайси китобларни топганим, улардаги маълумотлар ҳақида жонқуярлик билан савол-жавоб қиларди.

Докторлик диссертациясини химоя қилгандан кейинги фаолиятини ҳеч иккиланмай Беғали ижодадаги янги давр, янги босқич деб аташ мумкин. Чунки у ўзининг зиммасида аввалгидан кўра ўн чандон оғирроқ вазифа турганини ҳис қилди. Тўғрироғи, бу вазифани ўзи ўйлаб топди, ўзи режалаштирди ва қадам-бақадам ўзи амалга оширди.

Бу ўзбек адабиётининг ХХ аср бошлари даврини элга кўрсатиш, дунёға таништидек оғир ва мушкул вазифа эди. Беғалининг ҳаракати натижағида университетда Миллий уйғониш даври ўзбек адабиёти кафедраси шаклланди. Беҳбудий, Фитрат, Абдулла Авлоний,

Чўлпон, Абдулла Қодирий каби буюк адиблар ҳақида мақолалар, китоблар, ҳужжатли филмлар ишланди, Германия, Туркия каби мамлакатлар билан адабий ҳамкорлик кучайди. Бу ишларни амалга оширишда ҳам у бизни тинч қўймади. Бир қарасанг "Алломиш" дostonи ҳақида, бир қарасанг Фозил Йўлдош, Ёргаш Жуманбулбул ижоди ҳақида мақолалар сўрарди. Бу мақолаларнинг хорижда эълон қилингани билан табриқлаб қўйишни унутмас эди.

Беғали ҳақидаги хотираларимни ёзар эканман, дўстининг волидаи муҳтарамам — Азиза онамға бўлган хурмати ва муҳаббатини тилга олмаганим мумкин эмас. Айтишим лозимки, менинг онам жуда кўп ҳамкасбларим ва дўстларим волидаларидан узоқроқ умр кўрган эдилар. Шунинг учун ҳам Озод ака, Беғали (руҳлари шод бўлсин); бугунги кунда умргузаронлик қилаётган Абдуғафур Расулов, Ермат Тожиев ва яна кўп биродарлар у кишини ўз оналаридек севар, хурмат қилар эдилар. Бу муносабатни мен улғу бахт деб биламан. Беғали онамди мураббийлик, зиёилилик, фарзанди дўстларига меҳрини, маслаҳатини аямаслик фазилатларини жуда маъқул кўрар эди. Айниқса, уни кўпинча онам ҳузурларидан чиққанда чўқур хўрсиниб, бироз кўз ёши билан кўрар эдим. Бирға йўлимизни давом эттирар эканмиз: "Омониллаҳон, зал нури оналғиз бор-да", деб кўяр эди. Дўстинг фотиҳа қулар, хотира маросимларида ҳамини эътиборга олган эдим. Бундай пайтларда у кўзимға қараб турарди. Эътиёмимни, хоҳишимни топишга уринар эди.

Мен бу гапларни, кўриб қўйинг, мен қандай ажойиб одамнинг дўсти бўлганман, дейиш ниятида айтаётганим йўқ. Бу гапларни шогирдларим ушбу хотирани ўқиганларида, дўст қандай бўлиши керак, оғир кунда дўстини дўст ёнида бўлиши нечоғлик мумкин ва зарур эканини истаб ёзган эдим.

Беғали яхши олим, устоз, дўст, инсон эди. Наҳотки шунча фазилатлар бир инсонға қамлик қилса. Йўқ, асло кам эмас! У закий бир сиймо эди. Кўпчилигимиз буни у давраларимизда ўз меҳрини, саховатини, қалбидаги буюк гўзаллиқни дўст-ёрларига билан баҳам кўриб юрганида эмас, маъна энди эътироф этмоқдамиз. У ҳаётлик чоғида буни унга айтиш кам бўлмади. Негаки, уни бу қадар тез йўқотиб қўйишимиз ҳеч кимнинг ҳаёлиға келмаган эди. У чоғлар бир-биримизға меҳримизни намойиш этишга улғурмас деб ўйлар эканмиз. Бироқ тақдирнинг ҳукми ўзгача бўлди. Энди унинг "Бемаҳал учган юлдуз" эканини рўй-рост айтишимизна кўнглиға таскин беради.

Омонулла МАДАЕВ

Ибройим ЮСУПОВ

Ўзбек адабиёти ва маданияти оғир жудолликка учради. Шу йил 24 июл кунини Ўзбекистон Қаҳрамони, Ўзбекистон ва Қорақалпоғистон халқ шоири, атоқли адиби ва таржимон Ибройим Юсупов оғир хасталиқдан сўнг 79 ёшида вафот этди.

Ибройим Юсупов 1929 йилда Қорақалпоғистон Республикасининг Чимбой туманида туғилди. 1949 йилда Қорақалпоқ давлат педагогика институтини битиргач, меҳнат фаолиятини шу институтда ўқитувчиликдан бошлади. Шоир сермазун ҳаёт ва ижод йўлини босиб ўтди. 1961—1988 йилларда "Амударё" журналистика бўлимида, айниқса, Қорақалпоғистон Ёзувчилар уюшмасининг раиси, Қорақалпоғистон Республикаси марказий газетасининг бош муҳаррири лавозимларида самарали меҳнат қилди. Кейинчалик эса Қорақалпоғистон Тинчликни химоя қилиш қўмитаси раиси, Маънавият ва маърифат марказининг раҳбари сифатида фаолият кўрсатди.

У қаерда ишлагани, ўзининг ташкилотчилиғи, билими ва тажрибаси билан эл-юрт хурмат-эътиборини қозонди. Ибройим Юсупов 60 йилдан ортиқ фаол ижод қилди. Унинг дастлабки шеърлари 1946 йилда республика марказий нашрларида чоп этилди ва халқона оҳанги, ўзига хос услуби билан жамоатчилик назарига тушди. Шундан сўнг "Бахт лирикаси", "Шарқнинг йўлчисига", "Уйлар", "Етти довон", "Даштдаги момақалди-роқ", "Кўнгли кўнглидан сув ичар", "Илҳом" сингари қатор шеърый тўплам ва достонлари чоп этилди. Унинг кўплаб асарлари ўзбек, рус, украин, қозоқ ва бошқа тилларга таржима қилиниб, адабиёт мухлислари орасида кенг шухрат қозонди.

Атоқли адиб бадий таржима соҳасида ҳам самарали

И.КАРИМОВ, И.СОБИРОВ, Д.ТОШМУХАМЕДОВА, Ш.МИРЗИЕВ, М.ЕРНИЯЗОВ, Х.СУЛТОНОВ, А.ОРИПОВ, Т.ҚАЙИПБЕРГЕНОВ

АБАДИЯТ ШОИРИ

Халқимиз, туркийзабон миллатлар, балки дунё адабиёти ўзининг Ибройим Юсуповке азамат бир шоирдан жудо бўлди. Қорақалпоқ халқи буюк фарзандлари Бердак, Ажинийёз бобо абадиётимиз томон яна бир улғу фарзандини кўзда ёш билан, айни чоғда рози-ризозлик, миннатдорлик билан қузаздик.

XX аср жаҳон шеъриятида, XXI асрга хатлаган қадим сайёраимиз адабиётини Ибройим Юсуповнинг ўз ўрни, сўнмас овози мавжуддир. Бу фасоҳатли шоир билан узоқ йиллар мобайнида шеърый бўстонларида, унинг машаққатли сўкмоқларида бирға бўлди. Утган юз йиллик адабиётининг Расул Ҳамзатов, Мустай Карим, Давид Куғултинов, Қайсин Қулиев, яқиндагина дунёни тарк этган Чингиз Айтиматовдек сиймолари қаторида, шубҳасиз, Ибройим Юсупов ҳам турар эди. Ибройим оға шеърый байроғини ҳеч қачон қўлдан бермади. Оғамиз барчаға бирдай самийий, меҳрибон дўст, садоқатли замондош эдилар.

Ибройим Юсупов ўзбек халқининг ҳам севимли шо-

ири бўлиб қолди. Мухтарам Президентимиз Ислам Каримов қорақалпоқ халқи, унинг адабиёти, улғу фарзандлари ҳақида гапирганда, бизни қўриб қўлиб Ибройим Юсуповни тилға оладилар. Ибройим Юсупов наинки қорақалпоқ адабиёти, балки ўзбек адабиёти, туркий тиллик адабиётларда ҳам устоз шоир мақомида қолажак.

Биз Ибройим Юсуповни ҳали кўп соғинамиз! Чунки бундай истеъод соҳиблари ҳар доим ҳам туғилавермайди. Авлодлар бу улғу инсоннинг шеърыйтидангина эмас, инсоний фазилатларидан ҳам намуна ва ибрат олиб ўшайдилар. Қорақалпоқ адабиётини янги истеъодлар пайдо бўлишиға шубҳа йўқ, лекин Ибройим Юсуповни ҳеч ким ҳеч қачон такрорлай олмайди.

Кимдир: — Қайта насиб этса гар дунё, Бундоқ яшарми, — деб паёвдат этди. Кимгадир бу армон керакдир, аммо Ибройим Юсупов бир келиб кетди!

Абдулла ОРИПОВ

Машқни тугатган болалар гурур билан шундай дейишди: "Ун йилдан сўнг биз ҳам Олимпиадаға борамиз. Ахир, дастлабки синим — виторинадан муваффақиятли ўтдик-ку. Ҳозирча эса Пекин Олимпиадасида катнашадиган спортчиларимизға зафар ёр бўлишини тилаймиз".

Ф.ГУМАРОВА
Суратда: "Олим сари йўл" виторинаси совриндорлари — 29-мактаб ўқувчилари.

ЭЛ ИЧИДА БИЛАН

Шоир ўзгучилар, публицистлару телевидение-радио ходимлари, кўйингки, ижод алоҳи орасида Юлқун Шоюсуповни танимаган-билмаган одам кам. У таниқли адиб ҳам, адабиёт-

шифокор деган ном қозонди. 1981 йилдан ўзгучилар поликлиникасида бош шифокор бўлиб ишлаб келаётган бу инсон одамийлиқни, одамшывандалиқни эъзозлаб келади. Хар бир сўзни дони-гулиға келтириб сўзловчи ижодкор аҳлиға уллардан ўткизиб сўз топиб, кўнглини олиш мушкул иш, албатта.

Аммо Юлқун ака улларнинг ҳам дардига, ҳам кўнглиға малҳам бўлишни ундайди. Ҳамкасблари, дўст-ёрлари уни ҳаётда камтар, ишда талабчан дея таърифлашади.

Ўзгучилар уюшмаси аъзолари ва Миллий телерадиокомпания ходимлариға беиминнат хизмат кўрсатиб келаётган поликлиника ўзининг сифатли хизмати, самарали муолажаси ва ширин сўзли ходимлари билан тилға тушган. Унинг раҳбари эса ўз жамоасини ана шу масъулиятни ҳамини ҳис қилиб ишлашға ундаб келмоқда.

Таърибали шифокорнинг меҳнатлари муносиб баҳолалиб, у 2000 йилда "Шухрат" медали, 2006 йилда "Ўзбекистон Республикаси мустақиллигиға 15 йил" кўкрак нишонини билан тақдирланган. Юлқун ака ўзи кўлга киритган хар бир ютуғини жамоанингу муваффақияти, кўл остидаги ходимларининг меҳнати самараси, деб ҳисоблайди.

Юлқун Шоюсупов кўтлуг ёши арафасида ҳам айни кунға тўлиб меҳнат қилмоқда. Унинг машаққатли меҳнатига ривож, ижодкорларнинг дардиға дармон бўлишдан асло чарчамаслиғини тилаб қоламиз.

Халқ бахшлари ажодларимизнинг асрий орзу-ниятларини қўшиқ-термаларида кўйлаб, авлоддан авлодға олиб ўтувчи, воқеа-ҳодисаларға ижодий ёндашиб, сайқал бериб, яна халқнинг ўзига қайтарувчи зотлардир.

Бахшичилик санъати ҳақида гап кетгудек бўлса, албатта, Ёргаш Жуманбулбул ўғли, Фозил Йўлдош ўғли, Ислам Назар ўғли, Умир Сафар ўғли, Пулкан Шоирлар қаторида Холиёр бахши Абдукарим ўғлининг ҳам номи тилға олинади.

Болалиғи Бойсўн қирларидан ўтган Холиёр бахши Абдукарим ўғли бошқа бахшилар каби ўзбек дostonчилиғига салморқи улуш қўшган бахшилар сирасиға қиради. Холиёр бахши ҳақида халқ орасида ҳамон турли хайратомуз гап-сўзлар юради. Бахши терма-doston куйлаганда туйға келган кизу жувон ўтов ўйининг устиға ёлган кигиз ёпинчликларни илма-тешик қилишаркан. Азбаройи, бахши ичкарида дўмбрасини сайратиб, терма-dostonини куйлаётган чоғ уни кўриш, терма-dostonини эшитишға иштиёқмандлар иши бу — албатта.

1929 йил ўрталарида атоқли фольклоршунос Ходи Зариф Сурхондариға келиб, аввал Шеробод dostonчилик мактаби вакиллари билан учрашди. Сўнг атоқли олим Холиёр бахши Абдукарим ўғлини қидириб топади. Унинг ёрқин истеъоди ҳақида эшитган Ходи Зариф Холиёр бахшидан doston ёзиб олмақчи бўлади. Бахши ўз қаламиға мансуб "Амир қочди" dostonини фольклоршунос олимға куйлаб туриб ёздирди.

Бу doston 1965 йили "Дастагул" dostonлар тўпламида, кейин алоҳида китоб ҳолида ҳам чоп этилди.

Холиёр бахши Абдукарим ўғли умри ва ижодини айни гуллаган даврида Сурхондариё музофотида бошланган истиқлолчилар ҳаракатиға кўнгиллардан бўлиб қўшилди. Бу ҳаракатта ўша пайтда Эшнўз Амин Юнусов бошчилиқ қиларди. Уша кезларда халқ учун, юрт учун кураш олиб борган бундай довурак, мард йигитларға таъки-лаънат тошлари отилмасдан қолмасди. Унга ҳам "халқ душмани" деган тағма босилди. 1938 йил бошида собиқ НКВД ходимлари бир кечада қўлиға кишан уриб, олиб кетишди.

ЖАЖЖИ ФОЛИБЛАР

Ёғи таътилни пойтхтимизнинг Собир Раҳимов туманидаги 29-мактаб ўқувчилари спорт билан мустаҳкам ҳамкорликда ўтказмоқдалар. Такваиндо бўйича қора камар соҳибни Нигора Ҳамдамова болалар билан янги машқ устида иш олиб борар экан, мактаб директори Зульфия Ёргашева ва директор ўринбосари Наима Обидова билан суҳбатлашиб, кўп нарсалардан хабардор бўлдик.

Мазкур мактаб араб тили ўқитишға ихтисослашганиға қарамай, "Олимп сари йўл" танловига қатнашиш жараёнида жий-той-ўзбек халқлари ўртасидаги муносабат-

ларға тааллуқли масалаларни ўрганашлари фақат болалар учун эмас, улларнинг устозлари учун ҳам билимдонлик синовалари бўлди. Саволлар ниҳоятда қизиқарли бўлиб, баъзиларига ҳатто тарих ўқитувчилари ҳам жавоб тополмай қолдилар. Интернет билан яқиндан, ошна бўлган ўқувчилар бу борада устозларидан илдамроқ ҳаракат қилдилар.

"Натижа маълум. Мактаб ўқувчилари танлов совриндорларидан бири сифатида эътироф этилиб, қимматбаҳо совға билан тақдирландилар.

Навбатда эса Тошкентнинг 2200 йилли-

ғи туриди. Агар газеталарда шу қулғу сана муносабати билан танлов ёки виторина ўтказилса, педагог ва ўқувчилар учун анча фойдали бўлади, — дейди Н.Обидова. — Айниқса, биз тошкентликлар ўз шаҳримиз ҳақида кўп нарсаларни биллиб олардик. Масалан, бизнинг мактабимиз жойлашган маҳалла Хислат номи билан юртилади. Уйлаёмани, фарзандларимиз бу одам ҳақида у қадар тўлиқ маълумотга эга эмаслар. Бунға ўхшаш саволлар минглаб топилиши мумкин".

Машқни тугатган болалар гурур билан шундай дейишди: "Ун йилдан сўнг биз ҳам Олимпиадаға борамиз. Ахир, дастлабки синим — виторинадан муваффақиятли ўтдик-ку. Ҳозирча эса Пекин Олимпиадасида катнашадиган спортчиларимизға зафар ёр бўлишини тилаймиз".

Илхом КАРОМ

Нафасингда райхонлар бўйи

Ичинги кўринмас гусса кемтар,
Ойдайд баққанинг, тўлганинг ёлгон.

Кеча қошинга синган гуёҳ эдим,
Гоҳо кўнглим тошдек, гоҳо юмшоқ эдим.
Мен сени чиндан ҳам қаттиқ соғиндим,
Сизни кўрим йўқ, деб турганинг ёлгон.

Ёлгон бағринга ўт қалаб яшайсан,
Кечаги ёдингни талаб яшайсан,
Тоқай ўз-ўзини алдаб яшайсан,
Ўзганинг дардида сўлганинг ёлгон.

Яна учрашамиз, балки сўнги бор —
Тирноғининг ушғача сезги бор.
Рад этилган севида ҳам севи бор,
Севиғисиз гулханинг, гулганинг ёлгон!

РАЙҲОН

Райхон, Райхон, нафасингда райхонинг бор,
Сени кўрдим, яна қандайд армоним бор.
Севиб қолдим бармоғингдаги холингни.
Бармоғингда уйинчоқ билдим холингни.
Висолинг, деб қўйингда куйган куйларим,
Бўйинг бўйи таралган атир бўйларин.
Турфа хил гулча уздим гулузориндан,
Қараб кўнглим узоқмад дийдориндан.
Бир қарасам, кўнглим бўлар бузилгандай,
Бир қарасам, жонимдан жон узлагандай.
Райхон, Райхон, нафасингда райхонинг бор,
Мени кўрдинг, яна қандайд армонинг бор?
Негадир ўзимдан кўнглим севиб қолди,
Нима қилсам экан, сени севиб қолдим?..

Кўлиб боқдинг, кўнглим ўсди гўдакдай,
Яна яшилди янги куртакдай.
Наҳотки, мени кутгансан эртақдай,
Наҳотки?.. Узимга шонганим йўқ.

Қароғингда қуёш акси қуёшим,
Юзингдан юлдузлар тўкилгайи шошиб.

Ногоҳим гуллади, хушнаво керак,
Лаб ошинг, менга хўлама ҳаво керак.
Дийдорингиз кўнглимдаги кўнглимда,
Рухсорингиз кўнглимдаги кўнглимда.
Орада не бор, асли орамиз йўқ,
Бечоралиқдан ўза чорамиз йўқ.
Бизнинг ўртамизда кимлар ўртанди,
Ришталар ўртанди, сымлар ўртанди.
Кўнглим ҳар туйғуни кўза иллади,
Баҳорнинг кеп-кетганин ҳам билмади.
Яхшиямки, сиз борсиз борилгимда,
Исмингиз ичимдаги ёлғимда.
Энди фақат кўнглимга қул бўламиз,
Бир бор лаблар туташса, қул бўламиз...

ЁЛҒОН

Нимадир бошқача, олдингайд, сал...
Барибир ўзинга келганинг ёлгон.
Гарчи кўригансан масруру хушқола,
Ширин жилмайганинг, кулганинг ёлгон.

Ким омад қўлдан шарбат симира,
Кимлар зардан, кимлар бахтдан семира,

Ҳиндистон бизнинг руҳимиз, қалбимизга
«кириб келиши» буюрди тужор йитининг
ҳинд қизини севиб қолиши ҳақидаги
ривоятдан бошланганим? Ёки ҳазрат
Навоийнинг:

Гарчи Ҳиндистонда қор ўлмас.
Вале, оқ раҳитини
Ёйди Ҳиндистон киби бу тунда
номақдул қил... —

деган сатрларидан бошланганим? Балки,
буюк Бобурнинг ҳаёти ва ижодига қизиқиш
ва меҳрдан бошланганми?

Ёшлик, талабалик йилларимиз ҳинд ки-
носи жуда машҳур эди. Айниқса, «Дайди»,
«Жаноб 420» фильмлари. Радж Капур Тош-
кентга келган эди, таъбир жоиз бўлса
«лўли табори» сингари қавмдошлари уни
қуршаган, яна маҳаллий ёш-яланг, бола-
бақра эргашиб, кўчада «бир карвон»
бўлиб борар эди.

Уша, талабалик йиллари биз, филолог
ва журналистлар билан Шарқ факултети
талабалари Хадрада ёнма-ён ўқиб, ётоқ-
хонада ҳам «кўшни» эдик. Эсимда, ҳинд
бўлимиде ўқиган Дадахон Нурий «икки

Биз Ҳиндистонлик машҳур адиблардан
Прем Чанд, Яшпал, Кришан Чандр, Хўжа
Аҳмад Аббос ва бошқаларнинг асарлари
билан таниш, уларнинг ижодидан энг са-
ралари ўзбек тилига таржима қилиниб,
китоб ҳолида босилган, аммо уларнинг-да
устози бўлган Рабиндранат Тагорга алоҳи-
да қизиқиш билан қарар эдик... Шу босис,
хамон Ҳиндистон, деганда энг аввал Тагор-
нинг нузли сиймоси кўз олдимизда гавда-

Узоқ бир жойда, тинмай
Тўлиб нола қилар най.
Аммо уни чалар ким? —
Буни мен билман
Ва билар — қалбим...

ушан иккови бир қориндан талаш-
иш тушган эмас. Улар на ота, на
она томонидан чатишган — етти
ёш бегона эдилар. Аслида «тутин-
ган ака-ука» дейиш тўғрироқ.
Аммо меҳр-оқибатга келганда
ҳақиқий ака-укадан нимаси кам?
Катта овсин Бражсундарийга худ-
ди шу нарса ёқмасди. Ахир эр-
жонивор ўз хотинидан кўра ке-
лониғи кўпроқ ён босиб турган-
дан кейин нима қилиш керак?!
Карағ, Шашибхушан ўйга бирон
буом олиб келса, хотинига эмас,
албатта келинига илинади. Бу ҳам
етмагандай, кўпчилик ўз хотини-
нинг гаплари бир тийин бўлиб
қолаверди-да, Радхамукунднинг
маслаҳатлари масалани ҳал қил-
ди. Шашибхушан кенг фўели,
ўта очиққўл эканлиги
учун рўзгорга оид
ҳамма вазифалар Рад-
хамукунднинг зиммасига
тушганди. Буни катта
овсин бошқача тушу-
нарди: Радхамукунд
акасига зимдан чоҳ
қазияпти, деган гумонга борар-
ди. Аммо буни тасдиқлайдиган би-
рон далил топилмагани сари қай-
нисига гарази баттар ошарди. Шу-
бахалар зарбига дош беролмай,
оғзидан захарли сўзлар ўқтин-
ўқтин отилиб чиқшининг боиси
ҳам шунда эди...

Рабиндранат ТАГОР

Шу кун Радхамукунд амаллаб
тонг оттирди-да, гамгин қўёфада
Шашибхушаннинг қошига борди.
Ақаси ҳайрон бўлиб сўради:
— Раҳе, нега кайфиятинг паст,
тобинг қочмадим, мабодо?
Радхамукунд ётиги билан ту-
шунтиришга ҳаракат қилди:
— Ака, энди бизнинг бу ерда
туршишимиз қийин бўлиб қолди...
У гап орасида янагининг кеча
кечкуринг қилиқларини кистири-
б ўтди.
Шашибхушан кулиб юборди:
— Бор-йўқ гап шунми? Э, суф-
э, сенига! Хотинларнинг кимлиги-
ни билмасанми ҳали? Сен билган
биз қаёқда-ю улар қаёқда? Оғзи-
га келганини гапираредими-да.
Шунгайм кўн-кўронингни кўтариб
қочмоқчимсан? Бунақа гаплардан
мени беخابар деб ўйлаёсанми?
Нима, шунга ховли-жойимни таш-
лаб чиқиб кетайми?
Радхамукунд жоним қўёфада
жавоб қайтарди:
— Хотинларнинг гапини кўта-
ролмасан, эркак бўлиб дунёга
келганимнинг маъносини нима,
ака? Фақат сизнинг ширин тур-
мушингизга аччиқ оралмасан,
дейман-да...

ланади. Тагор, деганда эса яна бир ну-
роний инсон — домла Тўхтасин Жалоловни э-
слиймиз. Тўхтасин ака буюк хинд адабнинг
асарларини кунт ва меҳр билан таржима
қилган эди... Дадахон Нурий йил мақола-
сида ёзган экан: «Рабиндранат Тагор ақл
бовар қилмас кўпқиррали истеъод эгаси...»

Жаҳон ҳикоялари хазинаси

Уни Ҳиндистонда авлиё деб билишди.
Адиб инсониятга элик жилдан иборат
шеърлар тўплами, ўнлаб роман ва қисса-
лар, юзлаб ҳикоя ва мақолалар, икки
мингдан зиёд ўқишлар ва уларга ўзи
басталаган кўйлар, уч мингдан зиёд турли
жанрларда чизилган суратлар галереяси-
ни мерос қолдирди...
Ана-мана, Нобел мукофоти лауреати,
улуг адиб Рабиндранат Тагор таваллуд
тулган кунга 150 йил, вафот этган кунга
70 йил тўлаётди. Бироқ инсоният тафак-
кури осмонига унинг номи юлдуздек по-
лаб туравереди...
Омон МУХТОР

— Ҳаммасига
мен айбдорман,
— деди қутлимгада
Радхамукунд.
— Нега энди, сен
пулни ўз қўлинг билан юборган-
сан, йўлда ўғрилар хужум қилган
бўлиши мумкин, — уни юпати-
ди ақаси. Аслида ҳам айборни қиди-
риб ўтиришдан фойда йўқ, бун-
дан буёғига тирикчилик гамини
ўйлаш лозим эди. Шашибхушан-
да на маълумот, на тайинли ҳунар
борки, қайсидир ишининг бошини
тутса. У тубусиз жарликка қўлаб ке-
таётгандек ҳис этарди ўзини.
Миясига келган бирдан-бир
тадбир — хотинининг зар-зева-
ларини гаровга қўйиб бўлиди. Шу
аснода Радхамукунд унинг олди-

бўлди-қолди. Чамаси, Радхаму-
кунд хотинини дарҳол отасиники-
га жўнатиб юбормоқчи бўлган.
Буни англаб юлган Бражсундар-
ий қайнисини алдаб-сўлдаб, кат-
та кийинчиликлар билан эр-хо-
тинини яраштириб қўйди. Шундан
кейин ҳам кўнгли тинчмайди:
— Келин бу дароғҳа қинда
кеккан, сиз билан бизларнинг э-
тиртинқайлигимизни у бечора
қайқдан билсин? Энди, бир
ёшлиғига борди-борди-да, қиз-
гина. Шу гал ке-
чира қолин! —
деди қайнисига
ялиниб.
Радхамукунд
рўзгор ҳаражат-
лари учун пулни
хаммиса келинига
қўйди.
— Хўш, сен нима дейсан?
— Албатта эрийсиз! Шундай
кувончли дамада хушчаққоқлик
қилмай бўладими? — деди.
Қишлоқ аҳли қачонлардан
бери тузукроқ зифатга ҳам, тўйга
ҳам ёлғимлар келарди. Зифатда
каттаю кичик жамулжам бўлди.
Камбағалнинг бир тўйгани — чала
бойгани қабилида йўл тутганлар
уй-уйларига тарқалишди. Бунинг
устига, шу воқеадан кейин тўрт
кун босим кўш ҳайдалиб, емак-
иммақнинг ҳам тайин бўлмади.
Оқибатда оғир меҳнат Шашибху-
шанни зўриқтириб қўйди. У
кўрпа-тўшак қилиб ётиб қолди.
Бемор алаҳсира, дам-бадам
иситмаси кўтарилиб, безгак тутар-
ди. Табиб чақирдилар.
— Каттиқ дардга йўлиқибди, —
деди у бош чайқаб.
Ярим тундан оққанда хонада
ака ва ука ёлғиз қолдилар.
Радхамукунд негадир сукат
қилиб бўлса ҳам албатта олиб
бераман, бунга ақин қолди, —
деди у бош чайқаб.
Дарҳақиқат, кўп ўтмай, Шашиб-
хушаннинг мулкнини кимсодини
самандорликда ўқувсиз эканлигини
заминдорликда ўқувсиз эканлигини
маълум бўлди. У мулкдан фойда
кўриш уқда турсин, толган-тут-
ганини ҳам йўқота бошлади. Охи-

Ойгул УБАЙДУЛЛА ҚИЗИ

БАХТ ПИЛАБ ЎПРУВЧИ ОНМАН

«Сиз гўзалсиз, жуда ҳам дилбар»,
Мақтов сўздан ҳайрон бўламан.
Кетатуриб куз фаслида, ёр,
Нимандир англаб қоламан.

Дил розингиз чиқиб келди
Иссиқ сўзингиз қаватларидан.
Соғингизнинг териб оламан
Кенг кўнгулнигиз уватларидан.

Ажаблар, ҳисларим толгин,
Мўъжизага айланар олам.
Армонимга тушади ёнги,
Кузак тўшар тиллоранг гилам.

Тунди қалблар ишқ тузоғига,
Хушнуд бўлдиқ иккимиз бирдек.
Юракларда қувнар ҳаяжон,
Дилларимиз порлади нурадек.

Шивирлайман қулғингизга
Ўйингизнинг эртасида.
Сарҳўш кечган лаҳзалар, қулар
Ўзайтирар этакларини.

ИСМИНГИЗНИ...

Дилгинида чайқалади соғинч номи жом
Лим-лим эрур гулобида — озор, азоби,
Йўларингизга ингирон боққан кўзимнинг,
Ичимга қўйилади ёшлари, оби.

Паришонҳол кезинаман боғимда масъум,
Ҳисларимни ўйнамоққа қасд қилар шамол.
Завқу шавқим, қувонч қайла,
қайда табассум,
Имконларим, умидларим — нураган давол.

Қор кўрпага бурканишган борлиқ, теварак,
Кўйлақларин алмаштирган дарахтлар ҳатто.
Дарднинг олмақ истар чинор, гол, терак,
Менинг эса ичим ёнар, кетдимми хато?

Сизис кечган лаҳзам қаро, қуларим қаро,
Оқиб истар, кўнгул бешак, сиздан умидвор.
Фироғ тийғи парронидан бағрим-а яро,
Чорлайверар мудом озор — саланглаган дор.

Қуз сурати — суратингиз дилимда мудом,
Тоза нигоҳ қўларингиз сўзлар Ойгулга.
Минг йил аввал учрашганим, хув ўша қўлда,
Исмингизни ёзган эдим ўйиб қўнгулга.

Қалбим даласида гуллайд азоб,
Кўзёши селидан ҳул бўлди замин.
Озоринг жонимни эзгилар шитоб,
Фироғ-а бардошга бўлади зомин.

Ҳолимни англамоғқа бўлган сўзларим,
Титрайди, уншар қўнчалар мисол.
Сизга етолмаган оҳим, зорларим,
Лаҳзалар пойида бўлишар увол.

Умиддан имдоллар кутаман ёниб,
Нурлар дилмингиз қирин, адири.
Сабрим-да сабридан кетади тониб,
Бирим билинади сўзингиз қадри.

Ўқиб оғаверар ҳар кун қалбга,
Бағримнинг қўши — қатлам-қатлам дард.

Ўзгалар қошида кирмайди тилга,
Сотилмас ҳечгина туйғум — забарқад.

Бормайман дейману, бораман яна,
Чорлайди бағрига мени шихонанг.
Баланд бино томи кўринар, ана,
Нетайин ўртандим, аҳволим-да танг.

Излайди қўларим жовдлариб сени,
Соғинди дийдоринг, кўрмоқ истайди.
Маломат қилмагин, нетайин, мени
Соғинган салвой дилим қистайди.

Кириб чиқшадик эшикдан кимлар,
Воларинг, кутсамда кўримас бўйинг.
Чақириб беришмас шу совуқ сымлар,
Ҳасратли дилимни банд этар ўйинг.

Мунгайиб қайтаман ортымга яна,
Яна дилгинида изтироб, алам.
Жонини танимдан сириб олгудек,
Қуюн мисол ўрлар «ух»ларим, нолам.

Кўнгул сирларимдан оғоҳ қилмоқ-чун
Йиллар бўйи шу ҳол бўлади тақдор.
Алам кўз ёшига қўрсатар қучин,
Қалбим соғинч азоби-ла қилинган шудор.

АЙРИЛИҚ ФАСЛИ

Ойлар ҳам ўтдилар бир-бирин қўлаб,
Мўзийга сингиди йиллар ҳам ҳатто.
Биргина хот-хабар бўлмади сиздан,
Тақдир биттигига битилди хато.

Синикди, синикқан қалбим безовта,
Лаҳзалар ичирар азобдан оғу.
Жонинга тўр санчди айрилиқ хушқола,
Ҳануз қиймайди жонини қайғу.

Ҳануз келолмайман ўзимга, ёраб,
Ҳануз ичиради армон зардобин.
Дилимнинг тўрида қўйлади байтлар,
Ўқиб тутатмади ниқининг китоби.

Ҳажрдек узунлар умр дегани,
Хотирот уйда титраган жонман.
Фироқ найзасига қаллаган кўнгул,
Сизга бахтлар тилаб ўттуви оянман.

Аҳволимни маҳрама қиларверар тун,
Қундузлар сарҳўшман хотир майилдан.
Истамаганим, ёр, нетайин ахир,
Вужудим қорилган соғинч лойилдан.

— Ака, бу гапларни айтишга
тилим ҳам бормаяпти. Мен ўзим-
дан ўтганини ўзим билман. Агар
дунёда мени тушунадиган бирон
зот топилгудек бўлса, у — сиз.
Болаларимиздан икковимизнинг
уй-фикримиз ҳам, орзу-умидларимиз
ҳам бир хил эди, фақат афти-
миз фарқ қиларди, холос. Яна бир
фарқ шуки, сиз бой, мени бўлсам
камбағал эдим. Қарасам, шу вақ-
дан сиз билан менинг орам бузи-
ладиган. Охири баҳайр бўлсин
деб, шу фарқни йўқотишга жазм
қилдим. Ака, ер солиқига берган
пулларингизни меннинг ўзим ўй-
лаб, мулкнингизни атайин мусо-
дара қилдирганим...

Шашибхушаннинг юзида ўзга-
риш бўлмади: қайрат ё таажуб-
дан ном-нишон ҳам йўқ эди. У
синик жилмайиб қўйди ва мулоий
оҳангда хирлаганга деди:
— Ука, нима қилган бўлсан,
тўғри қилгансан. Уша ўйлаган
ниятинг рўбга чиқди-ку! Кейин
бери бир мени қанотинг остига
олдинг-ку!..

У сал тин олган, яна синик жил-
майди, икки томчи ёш юзларини
оша думалаб кетди.
— Кеңиринг мени, ака, кеңи-
ринг! — деди Радхамукунд ақаси-
нинг обқўрига бош уриб.
Шашибхушан «бери кел» де-
гандай ишора қилди-да, уқаси-
нинг қўлидан тўтиб деди:
— Мен сенига айтсам, ҳамма гап-
дан баҳарим бор эди. Сен билан
тил бириктирган одам келиб, мен-
га бу сирни ошқор қилганиди.
Ушандак сени кеңирганим.

Радхамукунд хижолатдан
чўғдай ётган юзини икала қўли
билан ўсиб йилғай бошлади. Сал
ўтач ўзини қўлга олиб деди:
— Акажон, агар кеңирган
бўлсангиз, мулкнингиз ҳам ўзин-
гиз эгаллик қилинг. Бир оғиз га-
пингиз, йўқ деманг, ака...

Аммо Шашибхушан тилдан
қолган эди. У Радхамукунднинг
юзига тикилиб қараганча, ўнг
қўлини хорин кўтариб туширди.
Бу билан нима демокчи — билиш
қийин эди. Шуниси ҳам борки, ака
ишорасини ука тушунган бўлса
ахтимол.

— Акажон, мендан жуда катта
гуноҳ ўтган, бугун шуни сизга ай-
таман. Айтмасам, юрагимда бир
умр армон бўлиб қолди...
Шашибхушан индамади. Рад-
хамукунд ора-чора чуқур ҳўрси-
ни давом этди:

— Акажон, мендан жуда катта
гуноҳ ўтган, бугун шуни сизга ай-
таман. Айтмасам, юрагимда бир
умр армон бўлиб қолди...
Шашибхушан индамади. Рад-
хамукунд ора-чора чуқур ҳўрси-
ни давом этди:

— Акажон, мендан жуда катта
гуноҳ ўтган, бугун шуни сизга ай-
таман. Айтмасам, юрагимда бир
умр армон бўлиб қолди...
Шашибхушан индамади. Рад-
хамукунд ора-чора чуқур ҳўрси-
ни давом этди:

— Акажон, мендан жуда катта
гуноҳ ўтган, бугун шуни сизга ай-
таман. Айтмасам, юрагимда бир
умр армон бўлиб қолди...
Шашибхушан индамади. Рад-
хамукунд ора-чора чуқур ҳўрси-
ни давом этди:

— Акажон, мендан жуда катта
гуноҳ ўтган, бугун шуни сизга ай-
таман. Айтмасам, юрагимда бир
умр армон бўлиб қолди...
Шашибхушан индамади. Рад-
хамукунд ора-чора чуқур ҳўрси-
ни давом этди:

— Акажон, мендан жуда катта
гуноҳ ўтган, бугун шуни сизга ай-
таман. Айтмасам, юрагимда бир
умр армон бўлиб қолди...
Шашибхушан индамади. Рад-
хамукунд ора-чора чуқур ҳўрси-
ни давом этди:

— Акажон, мендан жуда катта
гуноҳ ўтган, бугун шуни сизга ай-
таман. Айтмасам, юрагимда бир
умр армон бўлиб қолди...
Шашибхушан индамади. Рад-
хамукунд ора-чора чуқур ҳўрси-
ни давом этди:

— Акажон, мендан жуда катта
гуноҳ ўтган, бугун шуни сизга ай-
таман. Айтмасам, юрагимда бир
умр армон бўлиб қолди...
Шашибхушан индамади. Рад-
хамукунд ора-чора чуқур ҳўрси-
ни давом этди:

Ҳинд тилидан
Амир ФАЙЗУЛЛОХ
таржимаси

Бошланиши биринчи бетда.

Учинчидан, ҳозирги босқич шеърий тафаккур ривожининг характерли хусусиятларида яна бири — бу тарихий-маданий меросга муносабатда, маънавий-интеллектуал кадрларнинг қайта эстетик баҳолашга интилишида эҳтирош бўлмоқда. Олис мезонли вақтларда, буюк аждодларимиз ҳаёти ва тақдирини бадиий-фалсафий тадқиқ этишда, муқаддас Куръони карим ҳамда муборақ ҳадисларга мурожаат орқали диний-ахлоқий гоёлар талқинида янги ижодий тафаккур белгиларини кўрамоқда. Ушбу ҳодиса поэтик сўзининг кадрини янада ошириди, маънавий-интеллектуал маданиятини юксалтиришида муҳим омилидан бирига айланди. Хусусан, Абдулла Ориповнинг "Ҳаж дафтари"дан кейинги "Ҳикмат садолари" туркуми, Шукур Курбон, Аскар Маҳаммаднинг шеърий ҳадислари мустақиллик мафқурасининг маънавий асосларини, жамяят ахлоқини мустаҳкамлашга хизмат қилмоқда.

Тўртинчидан, аънавий жанрлардан ташқари, яна мавзуларга кўра таснифланувчи ихтимойий-сиёсий, пейзаж, иш-муҳаббат лирикка ёшналарида, сонет, иккилик-фед, учлик-ҳокку, танка, октава, бешлик, олтилик, саккизлик сингари поэтик жанр ва шаклларида ҳам эътиборли изланишлар олиб боришмоқда. Бу борада Фахридиннинг "Сўйги не дегани кўнги олдида..." Баҳром Рузи-

ёнда хилма хил услубий изланишлар кеч-қатнаганлигидан далолат беради. Куръоний, "адабий жараён" тушунчаси миллий адабиётнинг қардош халқлар адабиётлари ва жаҳон бадиияти билан алоқасини ҳам қамраб олаётир. Зеро, ҳар қандай адабиёт дунё халқлари маънавий маданиятларининг ютуғидан баҳраманд бўлмасдан тараққий этолмайди. Айни вақтда, ҳар бир халқнинг адабиёти ўзига хослиги билан жаҳон адабиёти ривожига ҳисса қўша олади. Шу маънода, адабиётнинг миллий ўзига хослиги ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Миллий ўзига хос асарлардаги характерларда, воқеа-сюжет шаклларида ва конфликт манбаларидагина эмас, аввало, умуминсоний даражадаги ҳақиқатларда, умумбашарий фикр-ғоялар, орзу-армонлари ифодалаш йўллари, усулларида, образли тафаккурда, тилда тажассум топади. Миллий ўзига хос асарига жаҳон адабиётини бойлати.

Истиқлол даври насрининг муҳим фазилатларидан бири — бу ширин ёлғондан узоқлашиш, ҳаётнинг аниқ, жамятнинг реал муаммолари хусусида муҳокама-мушоҳада юртишда кўрилади. Адабиётимиз бугун ўз ривожини унинг янги манбалар излаётгани, топаётгани. Адиб-

нинг тафаккур маданиятини юксалтиришда гоёт муҳим омилдир. Собик шўро даври жамяти психологиясидаги ички қарама-қаршилиқларни, одамларни маънавийат маҳрум қилишдек эътиқодсизлик мазмунини очиб, инсон ботинидаги эътиқодни, эзулик, ҳиёнатни содоқат орасидаги мурасасиз кўрашни бадиий-фалсафий тадқиқ этиш ҳам кейинги йиллар ўзбек насрида етакчи тамойиллардан бирига айланди. Тоғай Муроднинг "От қишнаган оқшом", "Ойдинда юрган одамлар", Шодикун Хамронинг "Қора кун", Набижон Боқийнинг "Қатнома", Улугбек Ҳамдамнинг "Елғизлик", Саломат Фао-нинг "Қунботардаги аёл",

Наби Жалолдиннинг "Улимнинг ранги" сингари асарлари қисқачилигимизда шахс ва жамят психологиясини воқеага ўрганиш, таҳлил қилишда самарали шаклий-услубий изланишлар кеч-қатнаганлигидан далолат беради.

Одил Ёқубовнинг "Адолат манзили", Пиримкул Қодировнинг "Она лочини дози", Улмас Умарбековнинг "Фотида ва Зукра", Ҳасан Хошимовнинг "Тушда кенга умрлар", Шукур Холмирозавнинг "Динозавр", "Олабуқи", Хуршид Дўстмуҳаммаднинг "Бозор", Эркин Самандарнинг "Тангри қудуғи", Омон Мухторнинг "Минг бир қиёфа", "Қўғу олдидаги одам", Ҳожиқабар Ислам Шайхнинг "Туташ одамлар", Муроджон Мансурнинг "Жудоллик дунё", Аббос Саиднинг "Беш кунлик дунё" ва яна қўлбас асарларисиз мустақиллик даври романчилигидаги эпик изланишларни тасаввур қилиш қийин.

Истиқлол даври ўзбек романчилигида шахсни жамят, ижтимоий воқелик, сиёсат ва мафқура билан боғлиқликда фалсафий йўсинда таҳлил этиш тамойили алоҳида кўзга ташланади. Бу борада Одил Ёқубовнинг "Адолат манзили" романида "ўзбек иши" воқеаси фабула асосини белгилаб берган. Ёлғон гоёллар, алдамчи пуч идеаллар йўлида умри завола топанган, истибоднинг қурбонига айланган тақдирлар орқали шўро тузуми иллатларини ичидан ёритиш, ҳаётни таҳлил ва тадқиқ этиш "Адолат манзили" асарининг мағзини ташкил қилади, умумлаштирилган ҳолда зулм-истибод ва шахс эркин масаласи ижтимоий-психологик йўсинда ёритилади. Адибнинг маҳорати шундаки, у шўро истибодининга эмас, шу билан бирга, инсон қўлнинг тўб-тўбидан ин қурган ивго, туман сингари иллатларни, бу иллатларни ўзида ташиган кимсаларнинг манфур қиёфасини ҳам жуда таъсирчан кўрсатишга эришган. Айниқса, Суён Бургутнинг қисмати, изтироби, қийноқлари китобхон қалбини ларзага солади.

Асарни ўқиш жараёнида беҳиттиёр: бу турфа иллатлар илдиш қаерда? Зулмнинг илдишини қирқишга бандаси оқимиз, қурби етмайди? Ва ниҳоят, адолатнинг манзили қайда, деган саволлар кўндаланг бўлади. "Адолат манзили" романида ҳаёт реалиқларини чуқур таҳлил этиш орқали шўро жамяти психологиясини гоёт терең тадқиқ қилишга эришилган. Шу боис, бу асар

ўша давр жамяти ҳаётининг бадиий баркамол синтезидир. Албатта, эришилган улкан ютуқлар билан бирга, адабий жараёнда айрим камчиликлар ҳам кўзга ташланмоқда. Сир эмас, собиқ шўро замониде миллионлаб нусхаларда чоп этилган сиёсатлаштирилган китоблар чанги ҳали димогимиздан кетганини йўқ. Бундай китоблар маънавийни бойитишга эмас, кашоқлаштиришга хизмат қилган эди. Эндиликда, китобхон дидини ўтмаслаштирадиган, бадиий савияси паст китоблар кўпайиб бораётир. Зотан, илмий бўладими, бадиий бўладими, бундай китоблар нашрини муаллифларнинг истеъдодлар даражасига эмас, ақсинча, ҳамёналарга боғлаб қўйиш ақлий ва маънавий камолотга хизмат қилармикан?

Ахир, мустақиллик ёнбошлаб шимиб ётадиган қурбона эмас, балки улғиб бир синов. Мустақилликлар томонидан оёқости этилган моддий ва маданий қадриятларимизни қайта тиклайдиган, халқимизга қайтарадиган синов даври. Шундай масъул ҳолатда санъаткорлар ижодий мустақиллигини, индивидуал салоҳиятини тўла намойиш этиш керак. Кейинги пайтда ҳудуд-беҳудга офарин-бозликка берилиш ҳоллари ҳам кузатилаётир. Ваҳоланки, мустақиллик ижодкорнинг ижодий мустақиллигини мустаҳкамлаш, шахсийни тўлароқ намоён этиш демакдир.

Истиқлол йилларида буюк алломаларимиз Имом Бухорий, Сулаймон Боқироний, Сўфи Оллоёр, Аҳмад Яссавий, Баҳоуддин Нақшбанд мероси, тасаввуф қадриятлари, бир неча минг йиллик тарихий ҳамда маданий меросимизни ўрганаётганимизнинг ўзи улкан бахт. Шундай кенг имкониятлар очилган бир пайтда савз, юзак, зуравонликни, қотиллик, ришват-порнографияни тарғиб этувчи томошаларга, шунчаки вақтинги ўтказиш учун ёзилган кўнгилолар китобларга лоқайд қараб бўлмайди.

Албатта, қайси видеофильми кўриш, қайси китобларни ўқишни тайинлаш ёки таққиллаш мундқидин ҳам, адибнинг ҳам вазифасига кирмайди. Аммо ижодкор ҳам, мундқид ҳам китобхон диди, жамятнинг эстетик савияси учун хаммиш масъул. Танқидчилигимиз жаҳон халқлари адабиётининг нодир намуналарини тарғиб этиши, фозилатларини кўрсатиши, кўнгилолар энгли китобларнинг баъшарий қадриятлардан, бадиётдан йироқлигини таҳлил этиш, исботлаш асосида ўқувчилар дидини тарбиялаш лозим.

Ҳозирги шеърятимизда учраётган фикрсизлик, ўртамаъналик, таққидчилик илдишларидан бири шеърларда халқимиз учун, ижтимоий тараққиёт учун, маънавий-интеллектуал камолот учун хизмат қиладиган зарур гапларнинг — ижтимоий-фалсафий маънонинг, айрим шoirларимизнинг халққа айтадиган зарур гап йўқлигида, ҳақиқатни воқеликдан топа билмаслигида.

Жамятнинг маънавий-ахлоқий маданиятини, миллиятнинг диди-савияси учун хаммиш миллат мунаварлари масъул. Қалам ахлидан, зиёлилар зиммасидан бундай вазифани ҳали ҳеч ким соқит қилгани йўқ.

Болака катталарнинг қай бир гапи тўричилигини билмай ҳайрон — кўчадан чиллақ ўйнаб қайтса, уйдагаиларнинг кап-қатта бўла туриб, чанга беланиб юришидан қўйишаниди. Жиддийроқ нарсаларга қизиқса, буни билишга ҳали ёшлик қилсан, деб дамани қайриради. Бундай қарама-қаршилиқларга кўнги ўн марта талаб дуч келармишди гарангисин билма охири иккаланиб елка қисади:

**Уйдагаилар гапига
Баъзан ҳайрон қоламан.
Каттаманми мен ўзим,
Ё кичкина боламан?**

Ушбу шеър қаҳрамони, аслида, шеър муаллифига жуда ўқшаб кетди. Кавсаройнинг ўзи ҳам ниҳоятда болатабият

Анвар ОБИДЖОН

КАТТАМАНМИ Ё КИЧИК

— сал яхшидан гувиллаб яшнади, сал ёмондан дувиллаб тўқилди. Митивойларнинг фидойи шoirларидан бўлган Ҳамза Имонбердиев бир маҳаллар: "Кавсар тушмагур университетнинг бешинчи курсида ўқийпти-ю, феъл-атвори бешинчи синфдаги қизикидан фарқ қилмайди", дея унинг айрим содалликларини қўлиб-қўлиб айтиб бергани ёдимда.

Қанча сувар оқди. Кавсар Турдиев умрининг ярим асрлик доводидан ошиб, таниқли шoirа, зукко олма даражасига эришиб ҳам, хануз ўша-ўша — эркатой неварасининг болафеъл "бу-часи. Мундоқ қараганда, бўлакча бўлиши мумкин ҳам эмас. Болалар адиби ў ёки бу нарсани бола бўлиб кузатади, бола бўлиб мутлоҳазалайди, болаларча хулоса чиқаради. Болаларча кайфиятнинг махсули бўлмаган асар болаларнинг мулкига айлана олмайд.

Шoirанинг "Иссиқ кетар қаёққа" деган шеърини бор. Унда, боланинг фикрга кўра, иссиқ хаво қишга ўрнини бўшатиб, жануб сари савҳатга отланган ва йўлда ёлғиз эриқиб қолмайдиган деб, қўшларни ўзига ҳамроҳ қилиб олган. "Зоология дарида" шеърда эса, ўқитувчи Ҳаким деган ўқувчидан судради йорувчилар қаҳида гапириб беришни сўрайди. Шунда Ҳаким нукул "икки" олиб, синфни орқага тортаётган ўқувчиларни номма-ном санашга тушади.

Мақтаб дарслиқлари ва турли қўллаларни "ялтироқ шеър"лар билан тўлдир ташлаш тарафдори бўлган баъзи "гулчамбарчи педагог"лар, одатда, бунақа шеърларга ҳадиксираб қарашади: — Қўшлар иссиқ ўлкаларга ўз инстинктига таяниб йўл олишини фан аилақон исботлаб бўлган. Қўшлар ҳавонинг илтимоси билан қўчи кетяпти деб, болаларни қалғитишини нима кераги бор?

— Ҳаким "икки"чи синфдошларини эрмак қилаётган экан, демак ўзи алоҳи. Агар алоҳи бўлса, зоология дарида ўтириб, судралиб йорувчи махлуқларни қолоқ ўқувчилардан фарқлай олмалигини қандай тушуниш мумкин?

Булар ўз болагини, болалик мутуйибаларини алақачон унутиб бўлган кимсалар. Узини болалар тарбияси соҳасининг мутахассиси деб юрганлар орасида болалар оламига ўз оламида туриб ёндошадиганлар ҳали ҳам оз эмас. Бундайларнинг бир тоғфаси Родари, Чукowski, Киплингга ўхшаганларнинг китобларини қайта-қайта чикарвериб шарт эмас, янги истеъдодларни қидириш керак дея, ҳақиқий истеъдод эгаларини ўнлаб, гоҳо озлаб йил кутушга тўғри келишини ўйламасдан айюҳаннос солса, бошқаси мақтабларга таяёр кутубхоналар очиб қўйилса ҳам, баъзи жойларда улгарга ўқувчиларнинг ўртдан бир қисми аъзо, холос, маблаглар берокрга совриляпти, деб ваҳима қўриради. Билишмайдики, аслида бу нормал ҳол. Азалдан шунақа — йигирма кишилик синфда бадиий адабиётнинг тўрт-бешта ашадий мулоиси топилса, бу катта гап. Кутубхоналар ай-

нан шулар — доимо озчиликни ташкил этувчи иқтидорлар учун очиб қўйилади. Ахир, оиладаги еттига боладан биттаси кўпроқ саваб чикса, қолган олтигасига зарур-зарураслигини ўйлаб ўтирмай, унга истаган китобини олиб берамиз-ку. Сўзлаганда ҳам, ёзганда ҳам болалар эҳтиёжига ҳар томонлама ўйлаб, кенглик ва адолат билан ёндошмоқ талаб этилади.

Шу боис, қўчликчи болалар адибларидек Кавсарой ҳам ўзини ҳар соҳага уришдан асло чарчамайди, ҳар жабҳада болаларнинг ичида бўлишни истайверадди, уларни бировга ишонгани келмайди. Кавсарой фақат болалар шoirаси эмас, болалар адабиёти тадқиқотчиси ҳамдир. У 1994 йили "Ҳозирги замон ўзбек болалар шеърятига маънавий муаммолари" мавзуида номзодлик диссертациясини ёқлаб, болалар адабиётининг Раҳматулла Баракеев, Сафо

Матжон, Замира Иброҳимова, Курдош Қаҳрамонов сингари доврўдур мундқидлари билан елкама-елка фаоллаёт кўрсатиб келмоқда. Унинг сценарийлари асосида яратилган мултифильмлар, "Зумраша" киножурнали хангомачалари, нуфузли танлов совриндори бўлган "Тошкесарлар мамлақати" драмасини фарзандларимиз доим завқланиб томоша қилишади. Махшур бастанорлар билан ишдоҳликда яратилган қўшиқлари юртимизнинг катта шодиналари сахналарига етиб борди. У бир қатор дарслиқлар, қўлбас ўқув қўллаларининг муаллифидир.

Ҳозирда мамлакатимиз шифоҳоналарига болалар варақларини тайёрлаб берувчи Тошкент Педиаатрия тиббий институтида кафедра муддир лавозимига ишлатгани ҳам раъзий маънога эга. Кавсарой биринчи навбатида барибир шoirа. Унинг "Варрак", "Уйнамаган", "Қўш бўлиб учган она", "Рақамлан бўйлаб савҳат", "Ўн юмуш", "Ҳайвонот боғи", "Обод маҳалла кўчалари" сингари тўппаллари минг-минглаб кичкин-тойларнинг китоб жаъонидан мустаҳкам жой олиб улғурди. Шoirа кейинги йилларда хилма-хил туркумлар яратди. Шаҳар кўчаларига, болалар ўйноҳларига, топчишмақларга, тил қондиларига, доривор тибхонага бағишланган туркумлардаги шеърлар жажжи ўқувчиларга завқ улашибгина қолмай, уларнинг билим доираларини янада кенгайтиришга ҳам хизмат қилади.

Болага бола бўлиб гапириб, ҳаёт мураккаблиқларини болалар тушунчасига мос тарзда ифодалаб беришдан қийини йўқ. Масалан, фирбиғарлик туфайли хатто қамқоқ туишш мумкинлигини кичкин-тойларга қандай уқтириш мумкин? Бу муаммони шoirа шундай ҳал қилишга уринади:

**Эх тулкича, эй айёр,
Ўлғончисан қўп беор.
Алданлардан тўймадинг,
Фирбинингн қўймадинг,
Ўзинг ҳам бир нафасда
Пайдо бўлдинг қафасда.**

Ҳа, болалар билан шунақа тилда сўзлашишга тўғри келади. Бунинг учун фикрлаётганда, ёзётганда болага айлана билиш керак холос. Бу кимгадир осон, кимгадир жуда-жуда мушкул. Шoirа ўзининг бир шеърда: "Бу дунёда ҳар қадамда мўъжизалар бор экан", дейди ва фаслар алмашувини ҳам ноёб мўъжизалар қаторига киритади. Зеро, биз катталар учун оддий ҳолатлардек туюлувчи нарсанинг — куздан кейин қиш келишининг унчалар мўъжиза эмаслигига болани ҳеч қачон ишонтиролмайсиз.

Митивойларнинг суюкли опажонисига айланган Кавсаройга биргина тилгаим бор — ҳар қадамда мўъжизалар мавжудлигига чин ўржақдан ишонувчилар орасида яшаб бахти унга яна узо-оқ йиллар насиб этаверсин.

ТАҲРИЯТДАН:

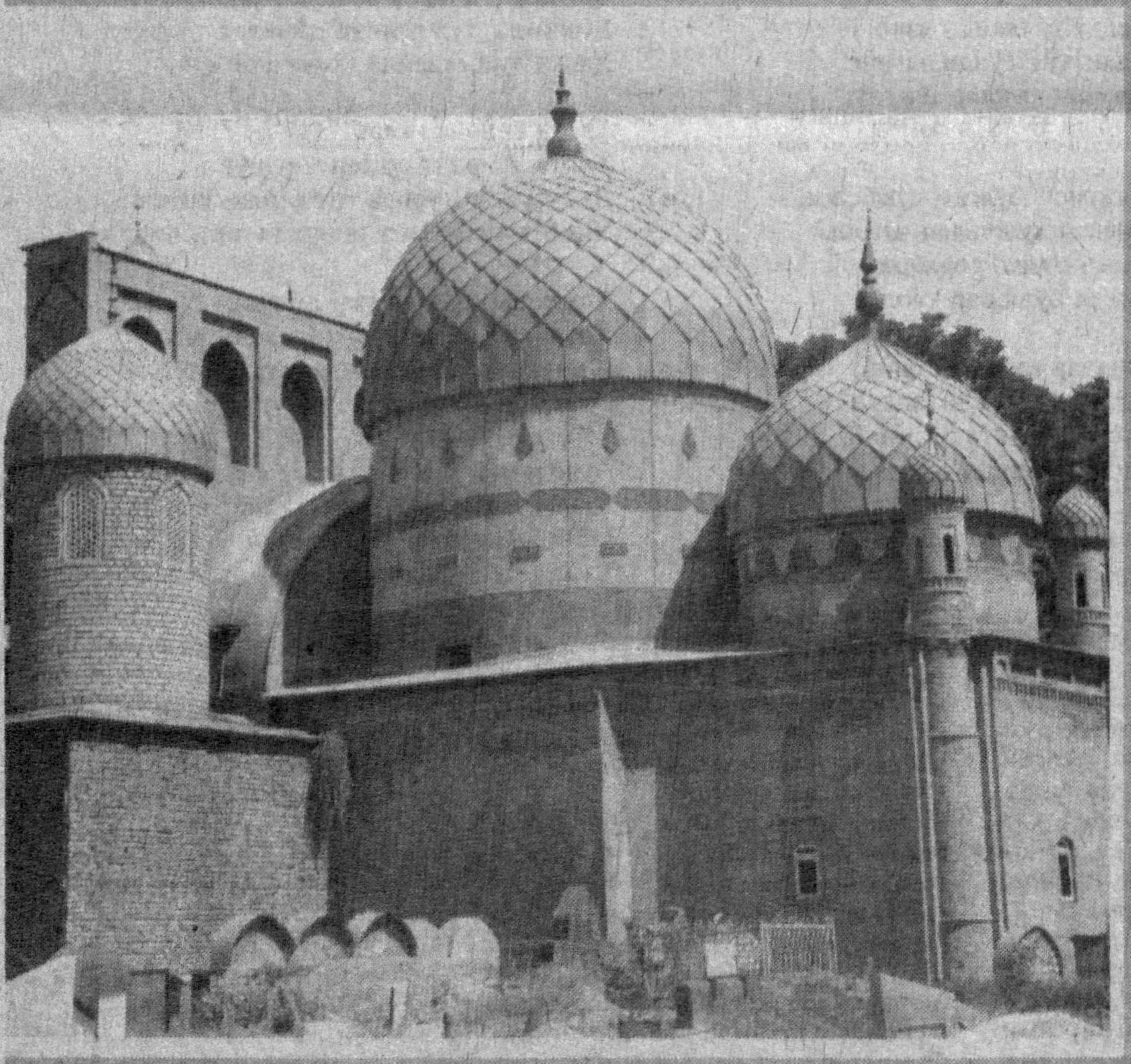
Шoirа, адабиётшунос олма Кавсар Турдиевани Тошкент Педиаатрия-тиббий институтини "Ўзбек, рус ва лотин тиллари" кафедраси жамоаси қутлуғ ёши билан самимий муборакбод этади.

**Отабек ЖўРАБОЕВ,
филология фанлари номзоди**

ИСТИҚЛОЛ ВА БАДИИЙ ТАФАККУР

муҳаммаднинг "Шафак товланаркан худди ёқутдек", Ҳосият Рустамовнинг "Сен ҳақинда ўйламан", "Бир ширин сўз қидирар башар", Турсун Алининг "Умри осмондан ўтмоқда ойлар", Гўзал Бегимнинг "Эшигини қоқиб келаялман", Холдор Вулқоннинг "Қайрилиб қарайсанми, ёр...", Жаббор Эшонқулнинг "Кўзлариндан келди қўлман нафаси" ва яна ўнлаб шoirларимиз туркумларида холат ва кайфият туғиларини, кечинмали фикрлар психологиясини, минг бир жилаваларда тусланаётган кўнгил суратларини чизиш етакчилик қилаётир.

ларимизни жамят ва инсон табиатидаги номухаммадлиқлар қизиқтиряпти. Ўзигини таниб, билиб бораётган, эркин ва соғлом фикрловчи қаҳрамонлар образларини яратишга интилиш кучаймоқда. Хусусан, Аскар Мухторнинг "Фано ва бако", Шукур Холмирозавнинг "Ватанига сигмаган инсон ёки танқонлик", "Озодлик", "Мангу йўлдош", Учкун Назаровнинг "Енгин", Назар Эшонқулнинг "Шамолни тутиб бўлмайди", "Ҳаёл тузоғи", Хуршид Дўстмуҳаммаднинг "Бугун эрталаб", "Ҳажман", "Йўлдаги одамлар" ҳикояларида олам ва одам сир-синоатларини, ижтимоий муҳитни фалсафий идрок этишга қўйр фикр-тафаккурди бош қаҳрамон буди курсетаётир. Уларда воқеалар, сюжет қанчалик қизикарли бўлса-да, табиат ва жамят ҳодисаларини, одамлар фаолиятини баҳолашда, умумлашма хулосалар чиқаришда ўқувчига ҳам мушоҳада юртиш учун кенг имкониятлар қолдириляпти. Бу китобхонлар оммаси-

Кўҳна Марғилон замини қўллаб истеъдод эгаларига бешиқ бўлган. Ўнлаб фозилу уламолар қаторида бу дийрдан етишиб чиққан шoirлар мумтоз адабиётимиз хазинасига ҳам муносиб ҳисса қўшиб келганлар. Шундай қалам аҳлларидан бири шoir Файзийдир.

XVIII аср иккинчи ярми — XIX асрнинг биринчи чорагида яшаб, ижод этган бу шoirнинг тўлиқ исми Мулла Мирзо Нибз Файзий Марғилонийдир. У ҳақда бизча жуда кам маълумот етиб келган. Бу ҳам Қўҳон хони ва истеъдодли шoir Мухаммад Саид Амир Умархон (1787 — 1822) топширғи ва бесосита раҳбарлигида ёзилган "Маъжуаи шoirини Умархон" таъқирасидагина учрайди. Кейинчалик, Пулатжон Домуло Кайюмов томонидан тузилган "Тазкираи Кайюми"да ҳам "Маъжуаи шoirон"га таянган ҳолда айрим маълумотлар берилган.

"Маъжуаи шoirон" муаллифлар жамоаси томонидан тузилган бўлиб, асарнинг катта қисми Абдулкарим Фазлий қаламига мансубдир. Шoir Файзий ҳақидаги маълумотлар эса айнан Фазлий томонидан битилган. Хусусан, "У Умархон муҳитидаги шoirларга таъриф бера туриб, Файзий ҳақида шундай дейди:

**Дигар Файзийни
Марғилоний бувад,
Ғазалчон пур маоний бувад.
Эз икромни Султон
шуда сарафроз,
Бувад номи махшур
Мирзо Нибз.**

Маъзун: Бошқасининг номи Файзий Марғилонийдир, у маъноларга бой ғазалхондир. (Шундан)

Султон (Умархон)нинг икромига эришиб, сарафроз бўлди (ва у) Мирзо Нибз номи билан махшурдир.

Англишчадаки, у Файзий Умархон даврида яшаб, ижод этган махшур шoirлардан, унинг пурмаъно

тўлиқ адабий мероси ҳозирча маълум эмас. "Маъжуаи шoirон"да биргина "этти" радифи ғазали келтирилади. Кейинчалик, XIX аср давомида, XX аср бошларида кўпчилик айтишнинг қўп йиллик кузатишлари, изланишлари асосида юзгага келган. Китобга муаллиф XX аср охири — XXI аср бошлари — истиқлол даври ўзбек шеърятининг ривожланиш хусусиятларини илк бор назарий жиҳатдан умумлаштиришга интилган.

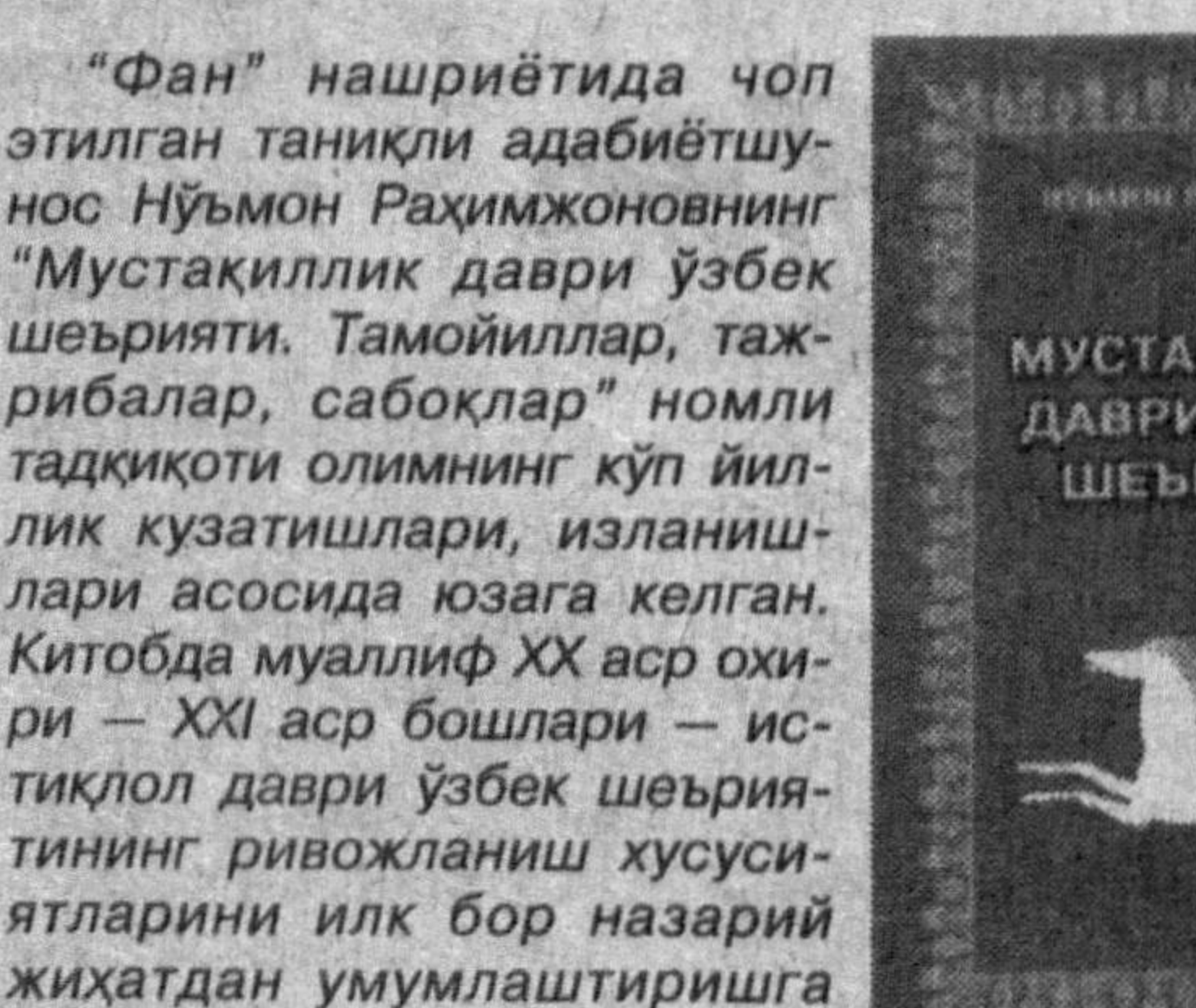
Тадқиқотда бадиий тафаккур табиатидаги сифат ўзгаришлари, шеърят жанрларининг етакчи тамойиллари, э-

тўлиқ адабий мероси ҳозирча маълум эмас. "Маъжуаи шoirон"да биргина "этти" радифи ғазали келтирилади. Кейинчалик, XIX аср давомида, XX аср бошларида кўпчилик айтишнинг қўп йиллик кузатишлари, изланишлари асосида юзгага келган. Китобга муаллиф XX аср охири — XXI аср бошлари — истиқлол даври ўзбек шеърятининг ривожланиш хусусиятларини илк бор назарий жиҳатдан умумлаштиришга интилган.

воқеа-ҳодисаларига тийран нигоҳ билан қараганидиган далолатдир. "Этти" радифи ғазалида махшур иборани қиройли шеърый мисраларга солади:

**Фалак қажравлигининг шиквалар қилсам тонг эрмаскам,
Хумога устухон ташлаб,
Чибинга шима канд этти...**

Доимий ҳамроҳ

Мазкур тадқиқот XX аср бошлари бадиий-эстетик тафаккур маданияти билан қизиқувчи китобхонларга мўъжалланган.

тотик мезонларнинг янгилаштириш, мустақиллик даври ўзбек поэзияси тарихини яратишда фаоллик курсетаётган шoirларнинг бадиий-эстетик изланишлари ижтимоий-тарихий воқелик ҳамда маданий ҳаёт билан боғлиқликда ўрганилади. Ижодкор шахси феномени ва адабий жараён психологияси адабиётшуноснинг илмий кузатишлари меҳварини ташкил этган.

Мазкур тадқиқот XX аср бошлари бадиий-эстетик тафаккур маданияти билан қизиқувчи китобхонларга мўъжалланган.

**Тадқиқот,
ахборот**

байти аслида Файзий қаламига мансубдир. Марҳум шарқшунос Султонхон Сотволдиевнинг шахсий кутубхонасидаги қўлмаза баъзи 32* вақраларида шoir Файзийнинг "келинг" радифи муҳаммаси берилган. Ушбу саккиз бандли муҳаммасини ҳар банди охиридаги байт айнан Ҳазиний тўра ўз шеърига тазмин воситаси ила қиритган мисралардир.

Албатта, шеърнинг бадиий маъноси ҳам тазмин асосида яратилган асардир.

**Файзий МАРҒИЛОНИЙ
МУҲАММАС**
Хушнуд этарга бир йўли, эй дилрабо, келинг,
Ҳар дона хола айлаин жонлар фидо, келинг,
Ғоятда соғиниб, ишим мажнуннамо, келинг,
Фурбатқашда куллара, эй дилқушо, келинг,
Вақти иёдатим сўраб қулбам кушо, келинг...

**Файзий МАРҒИЛОНИЙ
МУҲАММАС**
Хушнуд этарга бир йўли, эй дилрабо, келинг,
Ҳар дона хола айлаин жонлар фидо, келинг,
Ғоятда соғиниб, ишим мажнуннамо, келинг,
Фурбатқашда куллара, эй дилқушо, келинг,
Вақти иёдатим сўраб қулбам кушо, келинг...

байти аслида Файзий қаламига мансубдир. Марҳум шарқшунос Султонхон Сотволдиевнинг шахсий кутубхонасидаги қўлмаза баъзи 32* вақраларида шoir Файзийнинг "келинг" радифи муҳаммаси берилган. Ушбу саккиз бандли муҳаммасини ҳар банди охиридаги байт айнан Ҳазиний тўра ўз шеърига тазмин воситаси ила қиритган мисралардир.

Албатта, шеърнинг бадиий маъноси ҳам тазмин асосида яратилган асардир.

**Файзий МАРҒИЛОНИЙ
МУҲАММАС**
Хушнуд этарга бир йўли, эй дилрабо, келинг,
Ҳар дона хола айлаин жонлар фидо, келинг,
Ғоятда соғиниб, ишим мажнуннамо, келинг,
Фурбатқашда куллара, эй дилқушо, келинг,
Вақти иёдатим сўраб қулбам кушо, келинг...

**Файзий МАРҒИЛОНИЙ
МУҲАММАС**
Хушнуд этарга бир йўли, эй дилрабо, келинг,
Ҳар дона хола айлаин жонлар фидо, келинг,
Ғоятда соғиниб, ишим мажнуннамо, келинг,
Фурбатқашда куллара, эй дилқушо, келинг,
Вақти иёдатим сўраб қулбам кушо, келинг...

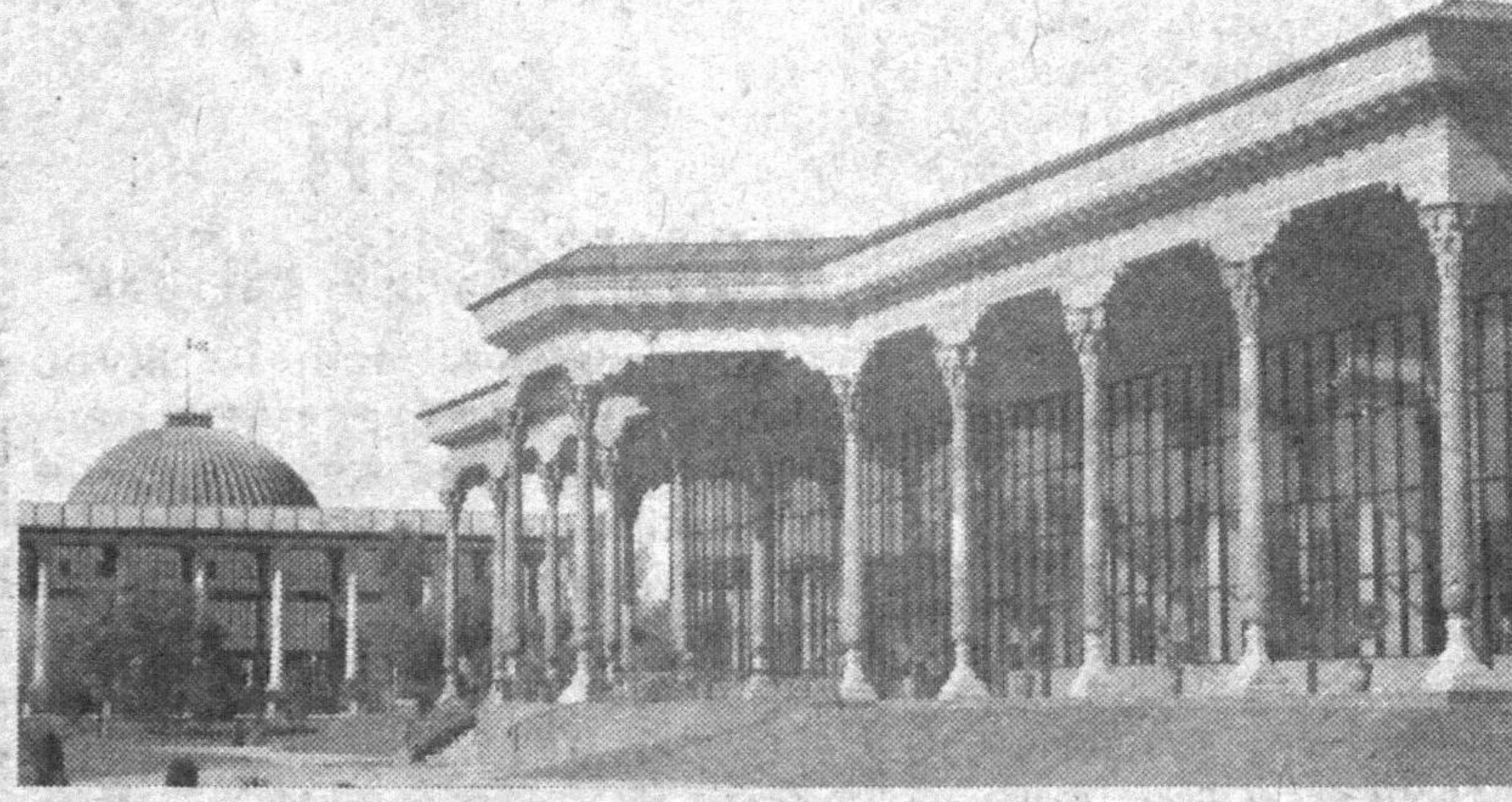
асарларни излаб топиб, жамлаш эса кун тартибидеги муҳим вази-фалардандир.

Кўйида, илк бора севимли на-шримиз "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" ҳафталиги мухлисари-га шoir Файзий қаламига мансуб маъмур муҳаммас матнини тақдим этмоқдамиз.

**Итчим қачонки васлингн, эй гул шаробини,
Бўйнумга солдим улқун ишқинг танобини,
Кўрмоқ савоб ишқ эли ҳоли харобини,
Фурбатқашда куллара, эй дилқушо, келинг,
Вақти иёдатим сўраб қулбам кушо, келинг.**

**Нолам мисоли андлийи ҳажринида сўбу шом,
Бир лаҳза ором олмайдим, балки аладдавом,
Файзий дилнини овлобон, айлаб ширин қалом,
Фурбатқашда куллара, эй дилқушо, келинг,
Вақти иёдатим сўраб қулбам кушо,**

Ўзбекистон мустақилликка эришгач, қисқа вақт ичида мамлакатимизда бир қанча йирик маданий-маърифий иншоотлар барпо этилди. Улар орасида пойтахт Тошкентда жойлашган, ўзига хос композицион ечимга эга бўлган Ўзбекистон Тасвирий санъат галереяси биноси шаҳар кўркига алоҳида шукӯҳ қўшмоқда.

2004 йил Ўзбекистон Республикаси мустақиллиги кунини арафасида давлатимиз бошлиғи ташаббуси билан ўз эшикларини очган Тасвирий санъат галереяси залларида XX аср бошидан ҳозирги кунгача яратилган Ўзбекистон тасвирий санъати асарларининг бой тўплами, шунингдек, Урта Осиёё ҳудудида зарб этилган ноёб тангалар коллекцияси намойиш этилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Ташқи иқтисодий фаолият миллий банкнинг 1992 йилда ярата бошлаган рангтасвир ва графика коллекцияси Галерея биноси курилиши учун асос бўлди. Мазкур банк ўз фаолиятида мамлакатимиз маънавий ва маданий ҳаётидаги турли хил масалаларга ҳам алоҳида эътибор бериб, маданий мулк ривожланишига ёрдам беради ҳамда ўсиб-ўлғаяётган ёш авлодни қомил иқсон этиб тарбиялаш ишига муносиб ҳисса

М.Курзин, П.Беньков, Н.Кашина, Чингиз Аҳмадов, Раҳим Аҳмедов, Рўзи Чориев ва бошқаларнинг ноёб асарлари бу тўпланиннг асосий зийнати ҳисобланади. Шулар билан бир қаторда, экспозицияда мамлакатимизнинг етакчи замонавий расмоларидан Баҳодир Жалолов, Жавлон Умарбеков, Акмал Нур, Алишер Мирзаев, Ф.Бойматов, Р.Галлоева, Ю.Талдиқин, М.Кагаров, Ж.Усмонов, Ф.Қодиоров, И.Шин ва бошқаларнинг асарлари ҳам ўрин эгаллаган. Хозирда галерея тўпламида мингдан ортиқ рангтасвир ва графика асарлари ҳамда икки ярим

кил топган.

Галереяда ўрнатилган замонавий техник жиҳозлар экспонатларни намойиш этиш ва асраш учун қулай имконият яратди. Мазкур ва сўхбатлар учун мўлжалланган заллар, кутубхона, моҳир кўли болалар студияси — буларнинг ҳаммаси, шубҳасиз, кўргазмалар янги маъмуасини халқаро даражадаги маданият марказига айлантирган. Бу ерда турли тақдирот маросимлари, семинарлар, амалий учрашувлар, филмлар намойишлари ва бошқа маданий-маърифий тадбирлар ўтказилди.

Ўзбекистон Ташқи иқтисодий

музей кўриқхонаси (2006 йили), Фарғона ўлкашунослик музейи (2007 йили) ҳамда бир неча мартаба Ўзбекистон давлат Санъат музейи, Урол Тансиқбоев уй-музейи, Ўзбекистон давлат Тарих музейи тўпламлари асосида қизиқарли кўргазмалар ташкил этиб келмоқда.

Галерея жамоаси чет эллик ижодкорларнинг шахсий кўргазмаларини ташкил этиш, шу йўналишда қатор маданий тадбирлар ўтказишга ҳам алоҳида эътибор бермоқда. Жумладан, туркиялик Хале Арпажи ўғли, болгариялик Борис Стайков, чехиялик Алфонс

ган актуал санъат йўналишида ўз истеъдодларини намойиш этишлари учун имконият яратишдир. Ёшларни ҳаяжонга солаётган, кўп жиҳатдан ҳаётнинг ўзгарувчанлигига мос келувчи янги тенденциялар, шакллар ва материаллар

МАЪНАВИЙ ҲАЗИНА

минга яқин тарихий ноёб тангалар жамланган.

Нумизматика тўплами Галереянинг гурури ҳисобланади. Тўплам Урта Осиёё ҳудудида тур-

ли тарихий даврларда муомалада бўлган ва бугунги кунда маданий, тарихий ва илмий қадр-қимматга эга қадимги ноёб тангалардан таш-

фаолият Миллий банки томонидан Ўзбекистон Тасвирий санъат галереяси тўпламидаги асарларни оммалаштириш мақсадида рангтасвир ва графика асарлари га бағишланган 8 та каталог, нумизматика тўплами бўйича 4 та каталог ҳамда бир қатор илмий асарлар нашр этилган.

Тасвирий санъат галереяси фаолиятининг яна бир йўналиши Ўзбекистон музейлари фаолиятига доир кўргазмалар намойиш этиш бўлиб, бу лойиҳа доирасида галерея Нукус шаҳридаги И.Савицкий номидаги

Муҳа каби расмоларнинг галерея залларида ўтказилган шахсий кўргазмалари томошабинларда катта таассурот қолдирди. Булардан ташқари Тошкентдаги Гёте институтининг ҳамкорлигида Германиялик машҳур расмолар Макс Эрнст, Герхард Рихтер, Вольф Баухаус маркази фото асарлари кўргазмалари ташкил этилди. Кўргазма доирасида қизиқарли маърузалар ўқилди, филмлар намойиш қилинди, мастер-класс машғулотлари ўтказилди.

2008 йил мамлакатимизда «Ёшлар йили» деб эълон қилингани боис, галереяда ижодкор ёш авлод вакиллари харажатдан

Корақалпоқ давлат Санъат музейи (2005-2006 йиллари), Самарқанд давлат музей кўриқхонаси (2005, 2008 йиллари), Бухоро давлат

дунё бадий амалиётини ўзда акс эттириб, республикаимизда ўсиб келаятган янги ижодкор авлод вакиллари ўз дунёқарашиларини мустақил ифода этишлари, янги ифодали воситаларини қидиришлари, голярини образли рағбатлантирувчи омил бўлиб, акция ташкилотчилари буни алоҳида эътиборга олганлар.

Кўргазма катнашчилари — Дибёр Розиков, Шерзод Раҳамов, Нигора Шарафжўзева, Санжар Жаббаров, Нуриддин Расулов ва бошқалар Камолддин Бехзод номидаги Миллий расмоллик ва дизайн институтининг талабаларидир. Кўргазма куратори ёш санъатшунос, мазкур институт ас-

пиранти, Галерея ходими Наима Худайбергенова. Уларнинг ҳар бири ижодда ўзига хос бадий йўналишга эга ижодкор бўлиб, республикаимизда ўтказилаётган турли кўргазмаларнинг фаол катнашчиларидир.

Галереяда раҳбариятнинг қўллаб-қувватлаши самараси Уларок, энг дадил тажрибалар учун ҳам ижодий имконият мавжуд. Буни алоҳида эътироф этиш зарур.

Актуал санъат ёки contemporary art янги технологиялар ва материаллар билан боғланган бўлиб, маня, бир неча йиллар давомида республикаимизнинг серкйрра бадий ҳаётида ўз ўрнига эга бўлиб бормоқда (актуал санъат термини дунёвий санъатнинг магистрал йўналишини англатиш учун қабул қилинган; унинг турлари — инсталляциялар, энвайроментлар, перформанслар, видеоартлар, фотоартлар ва шу қабиладир).

Кўргазмада ҳайкалтарошлик, инсталляция, фотоколлажлар, ёғоч ўймакорлиги, рангтасвир ишлари ҳам намойишга қўйилган. Бунда қабул қилинган ягона мавзунинг йўқлиги лойиҳанинг ютуғи бўлиб, у ижтимоий, экологик, фалсафа, инсон ва унинг ҳаёти мазмуни ҳақидаги кенг қўламли мулоҳаза-мушоҳадаларни ўз ичига олади.

Ўқорида эътироф этилган ишларнинг кенг маънода йўлга қўйилишида Ўзбекистон Республикаси Ташқи иқтисодий фаолият Миллий банкнинг ҳиссаси ва ташкилотчилиги беқиёсдир. Тасвирий санъат галереясида кўрлаб лойиҳалар, концептуал кўргазмалар ва маданий тадбирлар ўтказишга имкон яратиб, бу тадбирларни молиявий ҳамда маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлаб келмоқда.

Дилдора УМАРОВА, санъатшунос, Ўзбекистон Тасвирий санъат галереяси кўргазмалар ва фондлар бўлими етакчи мутахассиси

ОРОМГОҲДА КЎРГАЗМА

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг болаларни соғломлаштириш ва дам олдирш мавсумини мазмунли ўтказиш борасидаги қарорининг ижросини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Бадий академияси республика касаба уюмлари Федерацияси кенгаши билан биргаликда ёнги дам олиш оромгоҳларида хайрли тадбирларни амалга оширмоқда.

Бадий Ижодкорлар уюммаси масъул котиби, санъатшунос Нарғиза Топилова бошчилигида Тошкент вилояти, Ёстонлик тумани, Хўжақент қишлоғида жойлашган "Зангори олов" ва "Келажак" оромгоҳларида Ўзбекистон санъат арбоби, маҳобатли рангтасвир устаси Алишер Алиқулов, рангтасвир устаси Шавкат Фодуров ҳамда график, ка-

рикуратчи расмолар Радик Азизов асарлардан иборат кўча кўргазма ташкил этилди.

А.Алиқуловнинг "Сафар", "Довон", "Қунининг иккинчи ярми", "Қирол Шарлуа" каби маъшиий жанрдаги асарлари, Радик Азизовнинг китоб ва мультфильмларга ишланган иллюстрациялари, карикатуралари болаларда қизиқиш уйғотди. Ижодий учрашувда болалар ўзларини қизиқтирган саволларга жавоб олдилар.

Бадий академия тизимидаги ўқув муассасалари ходимлари ижодкорларнинг оромгоҳлар бўйлаб сафарларини уюштиришда техника воситалари билан хомийлик ёрдамларини кўрсатмоқдалар.

Азиза ИБРАГИМОВА, санъатшунос

Санъатшунослик фанлари номзоди Абдували Эгамбердиевнинг номи ўқувчиларимизга яхши таниш. Хусусан, олимнинг рангтасвир ва ҳайкалтарошлик масалаларига бағишланган кўрлаб илмий-таҳлилий мақолалари, айрим ижодкорларнинг ҳаёти ва фаолияти, асарлари ҳақидаги тақриз ва сўхбатлари кўп йиллардан буйн газетамиз саҳифаларида чоп этиб келинади.

Яқинда А.Эгамбердиевнинг "XXI аср Ўзбекистон рангтасвирида картина ривожи" асари китоб ҳолида мухлислар кўлига теғди. Шу муносабат билан олимга берган дастлабки саволимиз картина атамасининг мазмун-моҳияти ҳақида бўлди.

РАНГТАСВИР — ТУЙГУЛАР УЙГУНЛИГИ

СУРАТДА: санъатшунос А.Эгамбердиев (чапдан биринчи) ҳамкасблари билан.

— Дунёни сезиш, ҳис қилишнинг ўзига хос тизими сифатида картина бевосита ижодий жараённинг мева-сидир, — дейди Абдували Эгамбердиев. — Рассомнинг мавзуларни талқин қилиш жараёнини турлича кечди. Шунга қараб картиналарнинг ички моҳияти ва ташқи шакли, ижодкорларнинг ўз фикрини бадий ақс эттириш усуллари, тасвирий воситалар қўлланиши ҳам турлича бўлади.

Картина дунёга келиши учун мусавир қалбда бирор бир воқелик тасвирида ҳаяжон пайдо бўлиши, руҳий кўтарилиш юзга келиши лозим. Зеро, картина рассомнинг ҳаётдан олган таассуротлари, унга таъсир кўрсатган воқеа-ҳодисалар, ҳолатлар асосида вужудга келади. Рассом картинада ҳаёт ҳодисаларини хаёлида синтезлаштириб, қунайтириб, бурттириб кўрсатади.

Маъшиий, турмуш, тарихий жанрлар моҳияти қиёфали картина асосини ташкил этади ва унинг ички тузилиши, чизгиларнинг эластик ечими шу нуктага назардан ҳал қилинади. Ҳар қандай картинанинг "жисми" мукам-мал ягона моҳиятини ташкил қилиши учун у моҳирона, юрак кўри, қалб амри билан яратилиши керак. Ана шундагина композициянинг у ёки бу қисмини ўзгартириб, олиб ёки қўшиб бўлмайди.

— Замонавий тасвирий санъат жараёни океан каби кенгликка ўхшайди. Ана шу катта уммон ичидан энг характерли, муҳим жиҳатларини илғаб, таҳлил қила билш ҳам анча мураккаб жараён. Эҳтимол, шунинг учун ҳам яхши санъатшунослар бармоқ билан санарлидир?

— Илмий фаолиятнинг асл моҳиятини очиб бериш санъатшуносдан иқтидорни, ҳар томонлама билимдон-ликни, кучли интелектни, зийраклик ва одилликни талаб қилади. Айни вақтда, ундан мисдан олтин фарқлаш, ҳар нарса ни ўзи ном билан аташдек маҳорат ҳам талаб этилади.

Энг муҳими, санъатшунос юртимиз санъати тарихи билан бирга, жаҳон санъати тарихи ва бугундан хабардор бўлиши лозим. Бир сўз билан айтганда, катта ижодкор ҳақида гап юритишга жазм этган одамнинг сало-ҳияти ҳам шу даражада бўлиши шарт. Бу ўринда биргина мисол келтирмоқ-чиман. Буёқ Пикассо ижодининг асл моҳиятини очиб берган олима Н.Дмитриеванинг ўзи ҳам айни шу рассом даражасидаги шахс бўлган.

— Абдували ака, аънавий халқ амалий санъатимиз тереан томир-ларга эга. Унинг бугунги қиёфа-си ҳақидаги фикрларингизни бил-моқчи эдик.

— Айни кунларда халқ амалий санъатининг барча турлари шу вақт-гача қўрилмаган суъратларда юксал-ди бормоқда. Мустақиллик, халқ хунармандчилиги қаршида кенг имкониятлар эшигини очди. Айниқса, ганчкорлик, ёғоч ўймакорлиги, ку-лолчилик, каштачилик, зардўзлик, нақшошлик, қандкорлик, майда пласт-тик ҳайкалчалар каби соҳаларда эри-шилаётган ютуқлар ҳайратланарли.

Бугун бирон жабҳа йўқки, унда халқ амалий санъати ақс этмаган бўлсин. Биз ўзимиз сезмаган ҳолда табилат ва инсон кўллари билан бунёд этилган турфа гузалликлар оламида аяшмайди.

— Рассом шу жамиятнинг вақили, жараёнларнинг иштирокисини сифа-тида оддий кишилар сезмаган воқеа-ҳодисаларни ҳам абадитга муҳрлаб қолдириш қудратига эга. Айниқса, бугун истиқлол туйғайли юз

бераётган жараёнларни келгуси ав-лодларга қолдиришда рассомлар-нинг имкониятлари беқиёс. Бу эса, шубҳасиз, ижодкорлар зиммасига катта масъулият юклайди.

— Дарҳақиқат, бугун нафақат юрт қиёфасида, балки одамларнинг суъ-рати ва сийратига ҳам катта ўзгариш-лар жараёни кечмоқда. Ана шундай улкан ўзгаришларни ишонарли тара-да акс эттириш ва бугуннинг қайноқ нафасини суъратларга муҳрлаш рас-сомлар учун бетакорор имконият. Шу ўринда Репиннинг "Волгадаги бур-лаклар", "Иван Грозний ва унинг ўғли Иван", Рембрандтнинг "Ахлоқсиз ўғилнинг қайтиши", Суриковнинг "Бо-ярини Морозова", "Мерганларнинг тонгда қатл қилиниши" каби асар-ларини эслашнинг ўзи қиёфа, ўша даврнинг фалсафасини, ўзига хос қиёфасини жонли чизгиларда авлод-ларга қолдиришда бу рассомларга картина жанри ёрдамга келган. Зеро, картинада ижодкор қалбиданги ўйлар қатлами тўлалгича юзага қалқиб чи-қади. Сюжет, бадий ифодавий вос-италар орқали фикрлар қунини те-ран ва қамровли ифодалиш имкония-ти юзга келади.

— Санъатшуносликнинг бугун-ги ҳолати ва келажги ҳақидаги фикрларингиз...

— Ўқорида айтганимдек, санъат-шунослик кишидан алоҳида иқтидор-ни, илҳий ҳис-туйғулар уйғунлиги-ни талаб этади. Умуман, ҳар қандай фанда янги гап айтиш учун кўп нарс-алардан кечиб, бутун борлиғи бил-ан ижод қилишга тортилиш зарур.

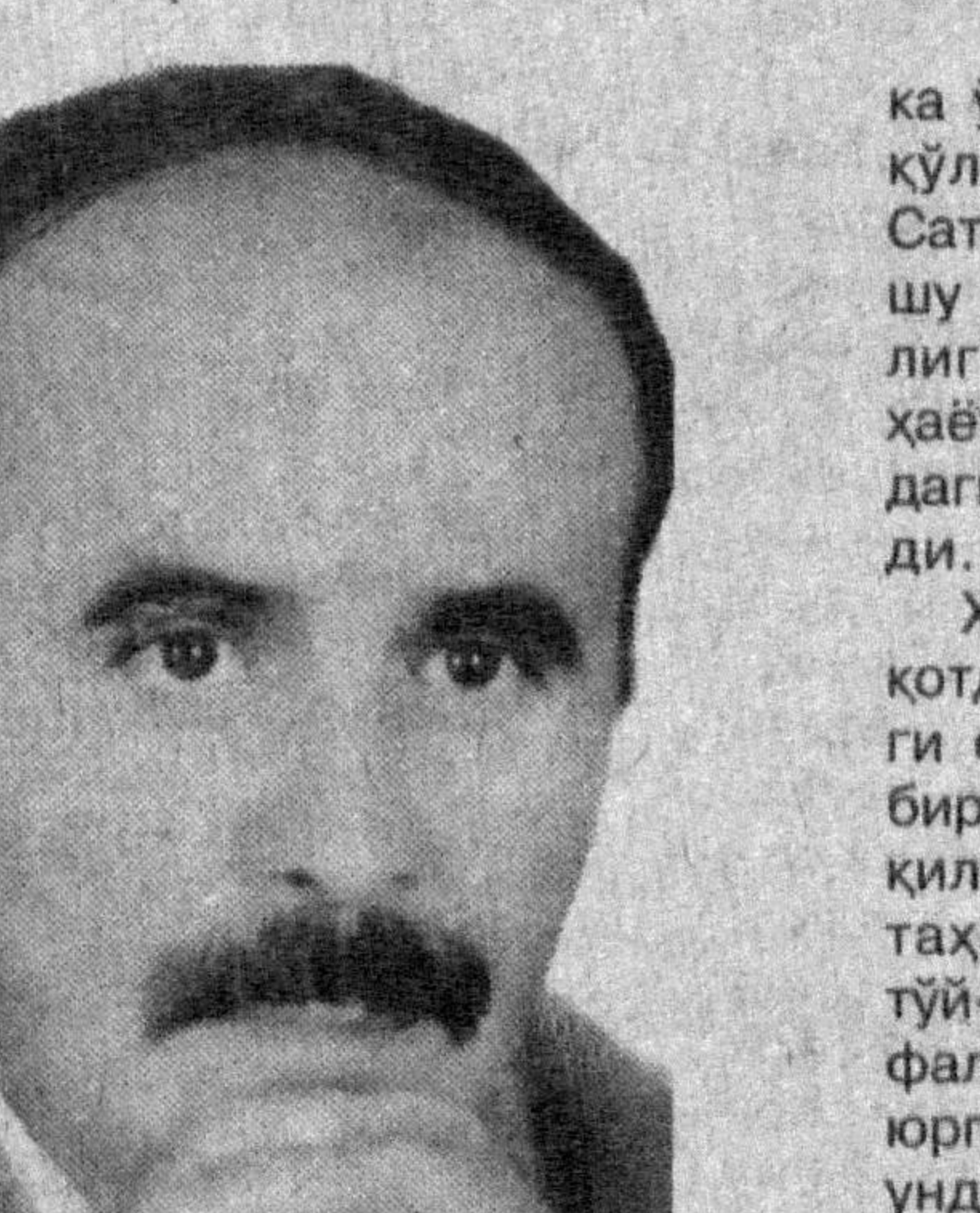
Агар санъатшуносликнинг бевосита вазифаси ҳақида гапирадиган бўлсак, бугун бу соҳа олдида яратилган ва яратилаётган ҳар бир мукамал асар-нинг асл моҳиятини тереан тадқиқ этиш масаласи қўндаланг турлидир. Рассом изланишларининг туб моҳиятини, сир-асорини тўла англаб, уни одам-ларга етказиб билиш учун катта про-фессионализм ва инсонийлик зарур. Ҳақиқий санъатшунос бўлмаган, деган одам бу соҳадан моддий манфаат кўриш фикридан мутлақо йироқ бўли-ши, бурттириб айтганда, фанга ўзини бахшида қилиши керак. Назаримда, бугунги ёш санъатшуносларда ана шу фидойийлик, ўзини бахш этиш хусу-сияти еттишмайди. Очғини, бу соҳага тасодифан кириб қолганлар ҳам йўқ эмас. Эҳтимол, бугун мاتبутода санъ-атшунослик бўйича янги таҳлилий мақолалар, ижодий портретлар, асарларга шарҳлар деярли қўринма-ётганининг сабаби шундандир. Ваҳо-ланки, давлатимиз бу соҳанинг риво-жи учун катта имкониятлар эшигини очиб беряпти. Олий ва ўрта махсу-су ўқув юрталарида санъатшунос-кадр-лар тайёрлаш юзасидан кўп хайрли ишлар қилиняпти. Бугеи энди ёшлар-имизнинг гайрат-шижоати, инти-лишига боғлиқ.

— Улим ҳақ. Қазонинг аччиқ шаро-бидан қочиб қутулиш ҳали ҳеч кимга на-сиб этган эмас. Аммо ҳар гал, қимдир бу ёруғ оламини тарқ этгани ҳақидаги совуқ хабарни ашитганимда, марҳум ёшларни асраган, орзу-армонлари ушлаган отахон ёки онахон, хайрли амаллари билан дунё-га танилган нуруний доғиш-манд бўлса ҳам, вужудинг бир титраб кетади. Ёвоҳ, деворлар сан беҳтиёр, яна бироз яша-

— Хожибой Тожибоевдек танги, санъ-аткор, бетакорор истеъдод эгаси, сўз устасининг навқирон бир ёшда, ижод-и айни гуриллаб, ҳар сўзи, ҳар ибор-аси мағзи-маъносига кўра нишонни бехато мўлжалга олаётган, маънавий-тимизга хизмат қилаётган бир пайтда ҳаёт сахнасини мангуга ташлаб кети-шига ишониб қийин. Унинг машҳур хангомаларидан бири соғлигини ўйла-майдиган, вақтида даволанмайдиган кишилар туриса эди. Неҳабки, ўзи ҳам даволаншига вақт топмади, ур-гурмади. Елиб-югурди яшади. Машҳ-ушлигининг хавфли томони шундаки, сен ҳаминча ҳам ўзинга тегишли бўлмай қолсан. Концертда, учрашув-да, маросиму тадбирларда қатнашиш керак, туйға бориш керак, ҳаммага маъқул янги гап топиш керак, ҳамма-ни кўнгилни олиш зарур. Минг жой-га бориб, биттасига йўқ десанг бас, иш чаппасидан кетади. Буни билган би-лади.

— Хожибой Тожибоев ўзини, сахнани, айтаётган сўзини қадрлайдиган, санъ-аткор шайни нима эканлигини яхши ту-шунган ижодкорлардан эди. У бошқа айрим касбдошларига ўхшаб одамлар-ни қулдириш учунгина латифа тўқи-масди, бир зумда ҳазм бўлиб кетади-ган қуруқ қулга кетидан қувмасди. Да-стурини "Энди бир қулишиб оламанг экан" деб бошламасди. Қулгини жид-дий фикрга, беозор танбеҳга, огоҳлик-

ИСТЕЪДОДИ НОЁБ ЭДИ

Улим ҳақ. Қазонинг аччиқ шаро-бидан қочиб қутулиш ҳали ҳеч кимга на-сиб этган эмас. Аммо ҳар гал, қимдир бу ёруғ оламини тарқ этгани ҳақидаги совуқ хабарни ашитганимда, марҳум ёшларни асраган, орзу-армонлари ушлаган отахон ёки онахон, хайрли амаллари билан дунё-га танилган нуруний доғиш-манд бўлса ҳам, вужудинг бир титраб кетади. Ёвоҳ, деворлар сан беҳтиёр, яна бироз яша-

— Хожибой Тожибоевдек танги, санъ-аткор, бетакорор истеъдод эгаси, сўз устасининг навқирон бир ёшда, ижод-и айни гуриллаб, ҳар сўзи, ҳар ибор-аси мағзи-маъносига кўра нишонни бехато мўлжалга олаётган, маънавий-тимизга хизмат қилаётган бир пайтда ҳаёт сахнасини мангуга ташлаб кети-шига ишониб қийин. Унинг машҳур хангомаларидан бири соғлигини ўйла-майдиган, вақтида даволанмайдиган кишилар туриса эди. Неҳабки, ўзи ҳам даволаншига вақт топмади, ур-гурмади. Елиб-югурди яшади. Машҳ-ушлигининг хавфли томони шундаки, сен ҳаминча ҳам ўзинга тегишли бўлмай қолсан. Концертда, учрашув-да, маросиму тадбирларда қатнашиш керак, туйға бориш керак, ҳаммага маъқул янги гап топиш керак, ҳамма-ни кўнгилни олиш зарур. Минг жой-га бориб, биттасига йўқ десанг бас, иш чаппасидан кетади. Буни билган би-лади.

— Хожибой Тожибоев ўзини, сахнани, айтаётган сўзини қадрлайдиган, санъ-аткор шайни нима эканлигини яхши ту-шунган ижодкорлардан эди. У бошқа айрим касбдошларига ўхшаб одамлар-ни қулдириш учунгина латифа тўқи-масди, бир зумда ҳазм бўлиб кетади-ган қуруқ қулга кетидан қувмасди. Да-стурини "Энди бир қулишиб оламанг экан" деб бошламасди. Қулгини жид-дий фикрга, беозор танбеҳга, огоҳлик-

ка ўраб, ўзингизга ҳам бидирмай, аста қутилингизга қистириб юборарди. Сатра санъатининг муҳим талаби ҳам шу — қулги қулғилигича қолиб кетмас-лиги керак. Қулги замирида маълум ҳаётий ҳулосалар етиши зарур. Шун-дагина ўз вазифасини бажарган бўла-ди.

— Хожибой билан у қадар кўп муло-қотда бўлмаганман. Одамнинг қимли-ги сафарда билганидай дейишди, биз бирор марта бўлсин бирга сафар ҳам қилмаганимиз. Сўхбатларимиз асосан таҳририятда, расмий тадбирларда, туй-томашларда бўлган. Баъзи лати-фаларини ўз услубига мослаб айтиб юрган. Шунга қарамай айта оламани, унда ижодкор учун ўта зарур бўлган ноёб бир фазилат — ҳаётини қузатиш, ундан узоклашмаслик, воқеа-ҳодиса-ларни сохта либосларга ўрамастик, қандай сохта бўлган ёки бўлаётган бўлса, шундайлигини идрок этиш иста-ги қилди эди. Шу боис, репертури мавзуларини ҳаётнинг ўзидан олиб мазмуни қайтарарди. Унинг "қахра-монлари" — дунёвий сув бос-са тулғигача чиқмайдиган боқибегамлар, фақат ўзини ўйлайдиган содда муғомбир-лар, шароитга қараб ўзгара-са буларди-ку...

— Хожибой Тожибоевдек танги, санъ-аткор, бетакорор истеъдод эгаси, сўз устасининг навқирон бир ёшда, ижод-и айни гуриллаб, ҳар сўзи, ҳар ибор-аси мағзи-маъносига кўра нишонни бехато мўлжалга олаётган, маънавий-тимизга хизмат қилаётган бир пайтда ҳаёт сахнасини мангуга ташлаб кети-шига ишониб қийин. Унинг машҳур хангомаларидан бири соғлигини ўйла-майдиган, вақтида даволанмайдиган кишилар туриса эди. Неҳабки, ўзи ҳам даволаншига вақт топмади, ур-гурмади. Елиб-югурди яшади. Машҳ-ушлигининг хавфли томони шундаки, сен ҳаминча ҳам ўзинга тегишли бўлмай қолсан. Концертда, учрашув-да, маросиму тадбирларда қатнашиш керак, туйға бориш керак, ҳаммага маъқул янги гап топиш керак, ҳамма-ни кўнгилни олиш зарур. Минг жой-га бориб, биттасига йўқ десанг бас, иш чаппасидан кетади. Буни билган би-лади.

— Хожибой Тожибоев ўзини, сахнани, айтаётган сўзини қадрлайдиган, санъ-аткор шайни нима эканлигини яхши ту-шунган ижодкорлардан эди. У бошқа айрим касбдошларига ўхшаб одамлар-ни қулдириш учунгина латифа тўқи-масди, бир зумда ҳазм бўлиб кетади-ган қуруқ қулга кетидан қувмасди. Да-стурини "Энди бир қулишиб оламанг экан" деб бошламасди. Қулгини жид-дий фикрга, беозор танбеҳга, огоҳлик-

Ахмаддод МЕЛИБОВ

Г. УМАРОВА сўхбатлашди

Оташин сўз санъаткори, халқпарвар шоир, жонқуяр маорифчи, миллий уйғониш даврининг қомил арбоби, истиқлол учун толмас курашчи Мухаммадшариф Сўфизода номи эл аро маълум ва машҳур. Шоир Ҳамза Ҳакимзода Сўфизодани устоз деб эътироф этган, унга шеърлари бағишлаган. Абдулла Қодирий унинг истеъдодини юқори баҳолаган. Максуд Шайхзода Сўфизода "шеърлари адабиётда янги унсурлар киргизган"лигини таъкидлаган. Абдулла Қаҳҳор уни: "Сатира ва юморда тенги-тимоли йўқ ва ўзигагина хос шоир", деб атаган.

Мухаммадшариф Сўфизода 1926 йили ўзбек адабиёти вакиллари орасида биринчи бўлиб Ўзбекистон халқ шоири унвонига сазовор бўлган. Ўз вақтида шоирнинг номи бутун республикага ва ундан узоқ ўлкаларга ёйилган, шеърлари кишиларга ёд бўлиб кетган эди. "Қалам бирла курашди, сўзни ёздим кўлни нафъига", деган адиб умр бўйи ўз сўзи ва эътиқодига содиқ қолди. Шўро тузуми даврида ҳам бу ростгўй ва жасоратли ижодкор адолатсизлик ва ҳақсизликка қарши қалб тугёнларини баралла ифодалади.

...Биз ишонган тоғлардан чўкмайин қолди кийик, йўқ экан тўзғок табиатларда одамгарчилик. Голибо, ҳар бир садаф кўксига бўлмайдир гуҳар, Арғуван суратда зеבודир, вале бермас самар.

Умуман, Сўфизода шеърларида оташнафаслик, халқчиллик, исёнкорлик ва ҳақгўйлик мужасам.

Машаққатли драматик воқеалар билан тўла ҳаёт йўлини босиб ўтган, миллат дарди ва юрак нидоларини рўйи-рост ифодалаган бу улкан ижодкорнинг асарлари узоқ вақт давомида ўрганилмади. 1937 йили уни қамаб, халқ қилишга, шоир номи 20 йил давомида тилга олинмади. Оқланидан кейин ҳам анча пайт номи юзага чиқмади.

Сўфизода ўтган асрнинг 30-йилларидаги адабиёт дарслиги, махмуларига киритилган эди. Бу китобларда шоирнинг 1869 йил-

да туғилганлиги ёзилган. 1967 йили "Фан" нашриётида чоп этилган "Ўзбек совет адабиёти тарихи"нинг биринчи жилдида шоир ҳақида кенг маълумот берилиб, унда ҳам Сўфизоданинг 1869 йил 29 январда Чустда туғилгани қайд этилган. Адабиётшунос Тўлқин Расуллов шоир шеърларидан бир қисмини тўплаб "Тароналар" номи билан нашр қилди. Тўпламдаги мақолада ҳам ўша сана битилган. Олий ўқув юртлири учун 1987 йили чоп этилган "Ўзбек адабиё-

га хиёнат қилмаган шоир" мақоласида "Мухаммадшариф Сўфизода 1880 йилда Чустда хунарманд оиласида туғилди", деб ёзилган (211-бет). Гари, бу сана шоир туғилганлиги бир архив материалда учраган бўлса ҳам, ҳақиқатга мос эмас. Қўллаб далиллар бунга рад этди.

Бундай чалқашлик биргина китобда учраса, балки индамай қўя қолиш мумкин. Бироқ "Миллий уйғониш" (2002), "Миллий уйғониш даври ўзбек адабиёти"

1923 йили Сўфизодага умрбодлик нафақа тайин этилган эди. Шу муносабат билан у бир шеърда: "Бир қари шоирини қилди ниҳоят мамнун", деб ёзди. Башарти, у 1880 йилда туғилган бўлса, 43 ёшидаёқ ўзини "қари шоир" хисобламаса керак.

"Ҳақиқатга хиёнат қилмаган шоир" мақоласида: "Сўфизода 1937 йилда 57 ёшида халқ бўлди", дейилган (215-бет). Юқорида эса: "1935 йилнинг 29 январидан Сўфизоданинг туғилганига 65 йил бўлиши муносабати билан юбилей ўтказилган ва 200 дан орტიқ шеъри нашр этиш учун тўпланган эди", деб ёзилган (211-бет).

1935 йили шоир таваллудининг 65 йиллиги нишонланган тўғри. Шундай экан, бундан икки йил кейин у 57 ёшида халқ бўлди-ми? Бу каби хато маълум-

МУҚОЯСА ВА МУЛОҲАЗА

Ўхид Сўфизода қачон туғилган?

ти тарихи" дарслиги учинчи китобида, 2005 йили нашрдан чиққан "XX аср ўзбек адабиёти" дарслигида, "Ўзбек адаблари" (1993) ва бошқа бир қанча китобларда Сўфизоданинг 1869 йил 29 январда таваллуд топгани ёзилган.

1989 йил январда шоир таваллудининг 120 йиллиги нишонланди. Ўзбекистон Фанлар академияси Тил ва адабиёт институтида унинг ҳаёти ва ижоди бағишланган илмий анжуман ўтказилди. Наманган вилоятида шоир юбилейи байрам қилинди. Республиканинг барча марказий газеталарида, илмий журналларида таникли олимларнинг Сўфизода ҳақидаги мақолалари ёритилди. Чустдаги шоир уйи ўрнига, Наманган шаҳрида у яшаган уйга ёдгорлик лавҳалари қўйилди. Чуст боғига шоир бюсти ўрнатилди. Сўфизода таваллудининг 125 йиллигини янада кенгрок нишонлаш, асарларини тўплаш ва нашр этиш бўйича махсус комиссия тўзилди. Шоирнинг сабаблар боис бу режа амалга ошмай қолди.

Кейинги вақтларда баъзи китобларда Сўфизодани "1880 йилда туғилган", деган маълумотлар пайдо бўлди. 1999 йили "Истиқлол қаҳрамонлари" туркумида нашр этилган "Ибрат, Ажзий, Сўфизода" китобидаги "Ҳақиқат-

(2004) китобларида, "Ўзбек миллий энциклопедияси"нинг 8-жилдида ҳам шу сана тақдорланган.

Уша китобларда шоир ҳаётига доир берилган бошқа маълумотлар ҳам унинг туғилган ҳақидаги 1880 йил санасининг тўғри эмаслигини кўрсатади. "1893-98 йилларда Қўқонда яшаб, Муқимий тўғарагада фаол катнашиши, — деб ёзилади. "Ҳақиқатга хиёнат қилмаган шоир" мақоласида, — шоир дунёқарашининг шаклланишида, бадиий маҳоратининг ўсишида ўзига хос мактаб бўлди (212-бет). Бу тўғри. Лекин Сўфизода 1880 йилда туғилган бўлса, Қўқонга 13 ёшида борган бўлади. Бу ҳолда у "Ваҳший" тахаллуси билан ижод қилган "Айтилг бу сўзимни", "Дақанинг", "Бедананг" каби ўткир сатирик шеърларини ўсимир ёшида яратган бўлиб чиқадими-ку!

1899 йили Қўқондан Чустга қайтган Сўфизода маърифатпарварлик, зиёкорлик ҳаракатлари учун жаҳолларга қарши таъқибга учрайди. Натижада, у ўзи айтганидек: "Чустдан қочиб, Мир вилоятига тафарруқ қилиб, мударрати 14 йил ҳар мамлакатда" дарбадар ҳаёт кечиршига мажбур бўлади. Шоир 19 ёшидаёқ шундай таъқибга дучор бўлганимиз?

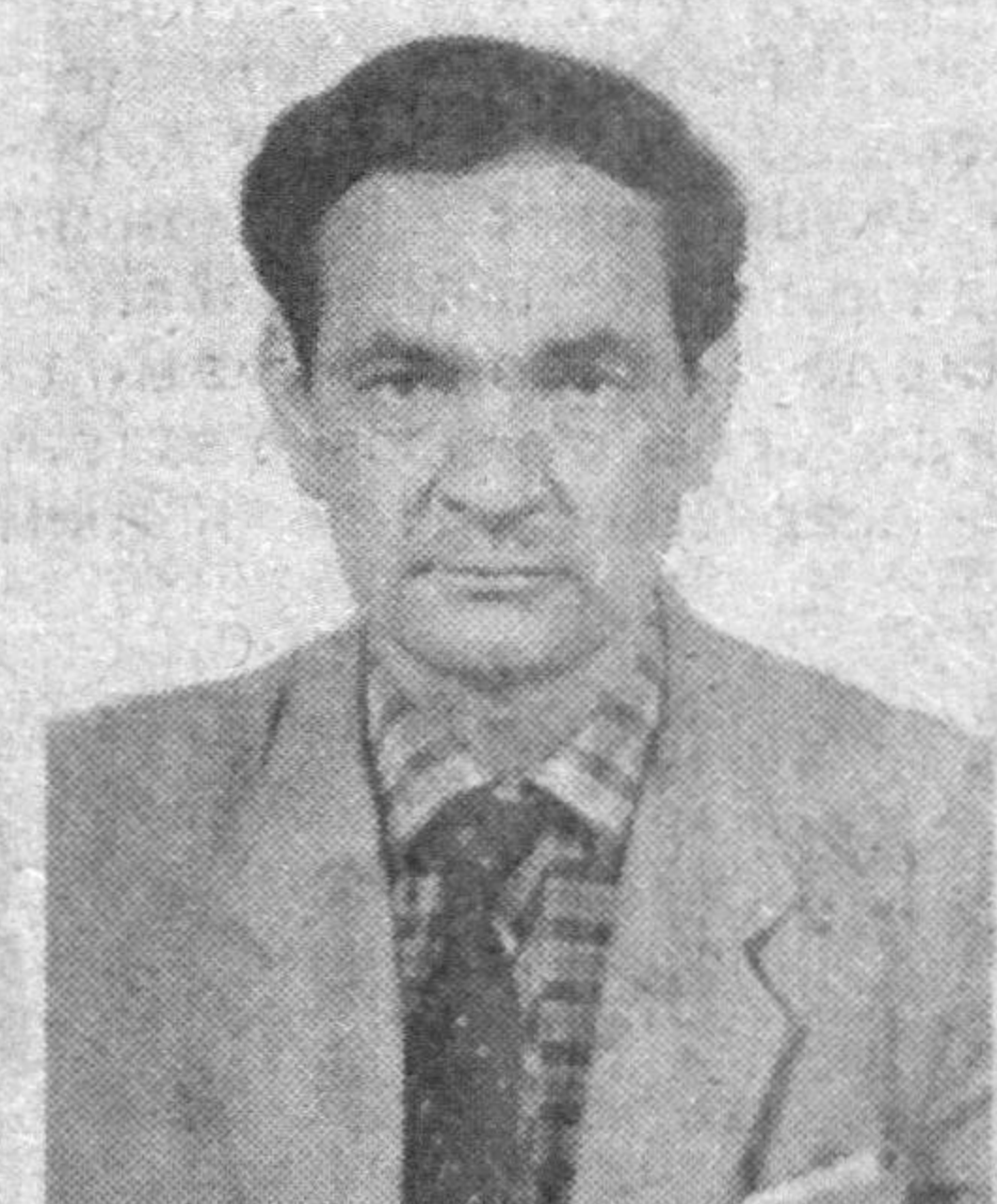
отлар миллий уйғониш даври ўзбек адабиёти тўғрисидаги китобларда ҳам берилган. Таажубки, муаллиф ва муҳаррирлар саналарни бир-бирига солиштириб кўрмаганлар. Натижада, бири иккинчисини инкор қилганда маълумотлар ёзилган. Саналар қиёс-ланганда шоир таваллудини 1880 йил деб белгилаш нотўғрилиги яққол кўринади.

Сўфизодани мен ёшлик пайтимда — ўқувчилик йилларида Наманган шаҳрида шоир номи билан аталадиган кутубхонада кўрганман. Ушанда у кексайиб қолган эди. Устоз-мураббийнинг шоғирлари ҳам суқабаларда шоирнинг таваллуд санаси 1869 йил эканлигини эътироф этгандилар. Адиб ҳаёти ва ижодини ўрганиш билан шуғулланган чустлик тадқиқотчилар ҳам шундай фикрда-лар.

Юқоридаги муқояса ва далиллар Мухаммадшариф Сўфизода-нинг 1880 йилда эмас, балки 1869 йилда туғилганини тасдиқлаш учун етарли асос бўла олади, деб ўйлаймиз. Шунга қара, 2009 йили шоир таваллудининг 140 йиллигини нишонлаш мақсадга мувофиқ бўлади.

Алихон ХАЛИЛБЕКОВ

ОҲАНГЛАР ОҒУШИДА ЎТГАН УМР

Оҳанглар оғушида қолажак менинг умрим, Гўзаллик товушида қолажак менинг умрим, —

мисралари билан бошланувчи шеърни Тилак Жўранинг дастурий назмларидан деса ҳам бўлади. Ҳаммаииз — ҳамкасблари, устозу шоғирлари бу шеърни бирдек яхши кўраб, давраларда муаллифнинг ўзидан эшитишни сўраб, шоир ҳам ортиқча махтал қилмай ажиб бир кўтаринчилик, ҳажон билан ўқир, сатрдан сатрга овози жараңлаб, гуддираб боради.

Хўп сирли дарёдирман, беҳисоб тугўним бор, Дард деган армоним бор, оруздай дармоним бор. Жисмиمنى қорға кўним, дилларга ўт ёқман, Гоҳида суронию гоҳида қурбоним бор.

Орзуси, армони, тугўни беҳисоб, гўзал мисралари билан дилларга ўт ёққан бу бетакрор шоир, олим, таржимон қисқа умр кўрди, лекин шу қисқа умрида адабиётда, таржимашунослиқда ўзига хос из қолдириб кетди.

Тилак Жўра ҳақида гап кетганда унинг турфа фазилатлари ичида баъзиларини алоҳида таъкидламоқчи эдим, булар: адабиётга бўшашмас меҳр-мулаҳазбат, устозга бекиёб ҳурмат, садоқат, сабр-қаноат, шукроналик.

Ҳайбуллоҳ ас-Салом ТошДУ (ЎЗМУ)да таржима назарияси кафедрасини тузиш, шакллантириш, ривожлантириш ҳақида ёзганда мудом икки садоқатли шоғирди — Наҳмиддин Комил ва Тилак Жўрани тилга оларди. Уч оғайни ботирларнинг кенжаси — Тилак Жўрани олимлик, мударрислик, мутаржимлик рутбасига бошлашда тўғнича ва ўртанча ботирнинг, айниқса, Ҳайбуллоҳ ас-Саломнинг саъй-ҳаракатлари, хизматлари катта бўлганлиги кўпчиликка аён.

Университет журналистика факультетини муваффақиятли битирган истеъдодли йигитни Устоз янги тузилган кафедрасига лаборантликка тақлиф этди, иш ўргатади, шеър, мақола таржималарини мактайдди, камчиликларини ётиги билан тушунтиради, танқид ҳам қилади, номзодлик мавзусини белгилаб беради, кейин ўқитувчиликка муносиб кўради. Нозим

Ҳикматнинг шеър, дoston, драмаларини моҳирона ўзбеклаштирган шоғирд танқилик турк адаби ижоди бўйича диссертация ёзиб, ёқлаб, фан номзоди даражасига мушарраф бўлади. Бу ишлар ўз-ўзидан битгани йўқ, албатта. Қанча меҳнат, машаққат, етишмовчиликлар, асаблар эвазига бўлди булар.

Тилак Жўра сабр-бардодли, қаноатли келахакка умид кўзи билан қарайдиган йигит эди. Узоқ йиллар ижара ўйларда яшаган, ёйиш-ичиши ҳамин кадар, соғлиғига путур етаетгани аён бўлса-да, зорлангани, ношукрлик қилганини биров эшитган эмас.

Бир йили Тилак Жўра, уйи йўқ, маошининг тайини йўқ, зах ҳужрада яшаб, бола-чақаси қасал бўлиши жонидан ўтиб кетган, ҳамма нарсага ташлаб, "ҳаё-ҳайт" деб Қорақўлга жўнаб қолади. Файбулла домла унинг дарсларини ўтиб, чала ишларини битириб юради, бениҳоя таъсири хат ёзиб юборади. Сўнг Бухорога йўл олиб, икки-уч кун қолиб, обдон гаплашиб, насихат қилиб қайтариб олиб келади. "Бундай воқеа менинг ҳам бошимдан ўтган, шундай кезларда кимнингдир аралашуви, мадади жуда керак, — деганди Устоз ўша воқеани эсла. — Москвада, ВАК эшигига сарғайиб юрган кезларимда оғир портфелиمنى кўтариб, рухий мадад бериб юрган шу ботла эди, пулларимиз тугаб, ипподромдаги арзонроқ меҳмонхонада ётиб юрганмишда унинг қилган меҳрибончиликларини қандай унутмай."

Тилак Жўра ижодкор, олим ёки умидли талабанинг шеъри, мақоласи босилса ё котиби чикса, астойдил қувонар, бончаларга айтиб юрар, хурсандчилик, ғам-ташвишли кезларда устозлари, дўстлари, яқинлари ёнида буларди.

Ҳайбулла Саломов ҳақида 1990 йили ёшлар газетасида "Сўзунос" номли катта мақола чикқанда биринчи бўлиб табриклаган, бош бармогини банд кўтариб, зўр чикқиди, дея маҳобат қилган, бошқаларнинг ҳам мактовини етказган Тилакжон бўлган эди. Яхши сўз одами руҳлантирар, илҳомига илҳом кўшаркан. Мақолани кенгайтириб, янги далил, милол ва Тилак Жўрани тилга оларди. Уч оғайни ботирларнинг кенжаси — Тилак Жўрани олимлик, мударрислик, мутаржимлик рутбасига бошлашда тўғнича ва ўртанча ботирнинг, айниқса, Ҳайбуллоҳ ас-Саломнинг саъй-ҳаракатлари, хизматлари катта бўлганлиги кўпчиликка аён.

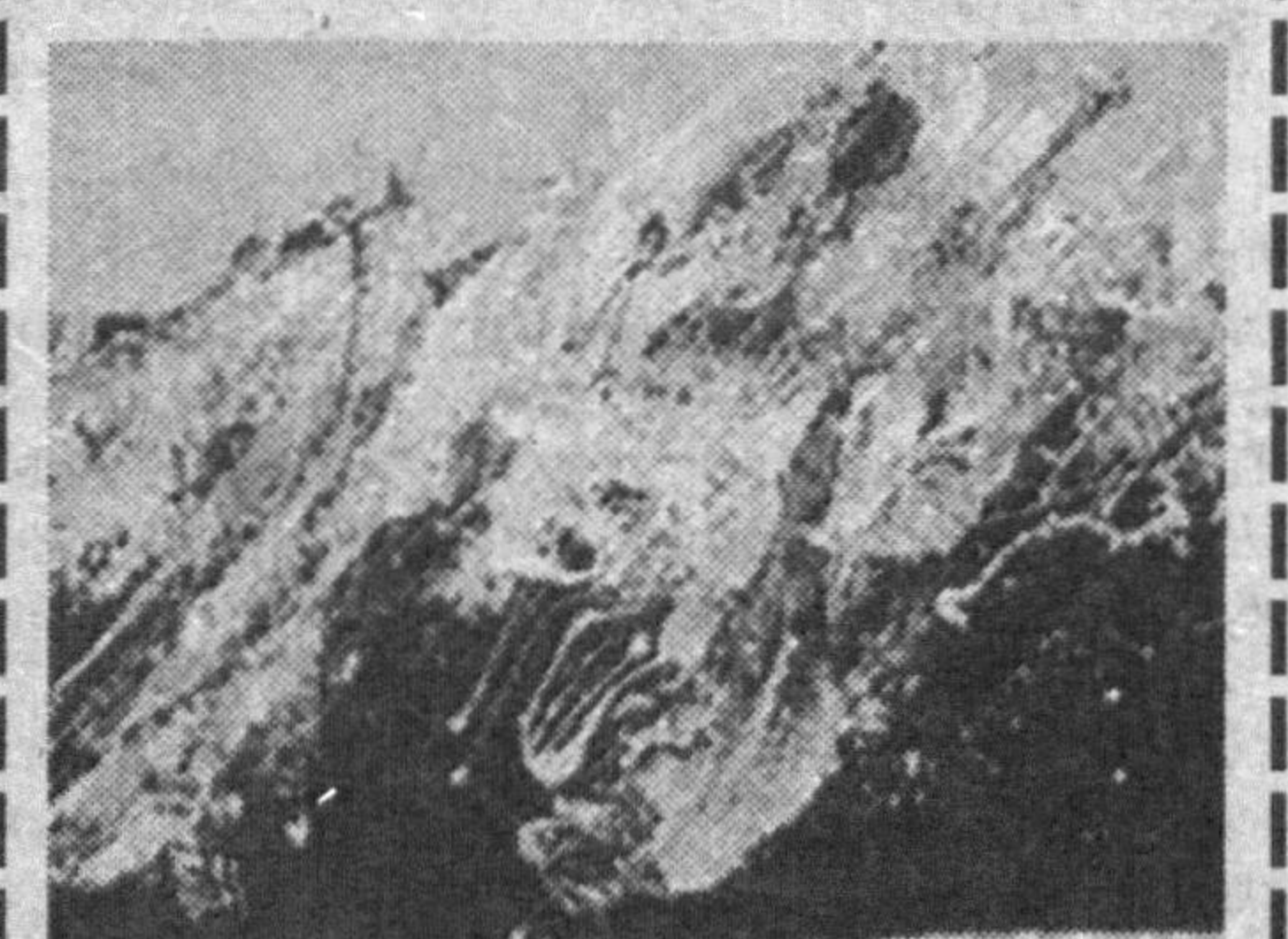
Университет журналистика факультетини муваффақиятли битирган истеъдодли йигитни Устоз янги тузилган кафедрасига лаборантликка тақлиф этди, иш ўргатади, шеър, мақола таржималарини мактайдди, камчиликларини ётиги билан тушунтиради, танқид ҳам қилади, номзодлик мавзусини белгилаб беради, кейин ўқитувчиликка муносиб кўради. Нозим

Саиди УМИРОВ

ОЛТИ ТОННАЛИ АСАР

Хорватиялик расом Журо Широглавич мўйқаламига мансуб дунёдаги энг катта расм — "Тўлқин" асари кимошди савдосига қўйилди. Фақат... асар бўлақларга бўлиниб сотилади, деб ёзди Апапов сайти.

Картина хайратланарли даражада улкан: унинг узунлиги нақд 6,5 километр, эни икки метр. Оғирлиги ҳам шунга яраша — тахминан олти тонна. Асарни яратиш учун ҳам оз эмас, кўп эмас 2,5 тонна бўк ишлатилган.

Мусавир Широглавичнинг сўзларига қараганда, картинани 2007 йил феврал ойида Загреб шаҳридаги харбий қисмлардан бирининг кенг майдонида чиқиши бошлаб, иол ойда туғатган. "Асарини ниҳосига етказгандан сўнг у синадиган бирор-бир галерея йўқлиги эсимга тушиб қолди. Лекин ҳар бир рассом каби мен ҳам ижод намунамни бир "бурчак"да чанг босиб ётишини истамайман", дейди мусавир.

"Тўлқин" асари сотувдан тушажак маблағни Широглавич Болкон яримролидаги урушдан азият кўриб, етим қолган болаларга хайрия қилмоқчи.

ҚОР ОСТИДА ЙИГИРМА ЙИЛ

Элбурс тоғида тадқиқот ишлари олиб бораётган маҳаллий кидирув-қутқарув гуруҳи қутилмаган тоғликларга дуч келишиди, дея хабар беради "Интерфакс" ахборот агентлиги.

Тоғ қўққиларидан бирини тадқиқ етаётган қутқарувчилар бундан анча йиллар муқаддам қор остида музлаб қолган сайёх жасадига дуч келишиди. Номаянғон сайёхнинг ёнидан қармон ва собик иттифок даврига оид пуллар топишган. Демак, аллиқинчи қор остида йигирма йилдан кўпроқ вақт қолиб кетган бўлиши мумкин, деб тахмин қилинган.

Фавқулодда вазиятлар вазириликнинг Налчик шаҳри бошқармаси матбуот хизмати хабарига айтилишича, сайёх ёнидан яна назорат кидирув хизматининг махсус жетони ҳам топишган. Ушбу металл белги номаълум алпинистнинг шахсини аниқлашга ёрдам беради.

Муз остида яхши сақланган жасад устида хозирда текшириш ишлари олиб борилмоқда.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Адабиёт жағфармаси уюшма аъзоси Қаллибек Сейдоновнинг вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Адабиёт жағфармаси уюшма адабий маслаҳатчиси Андрей Николаевич ОРЛОВнинг вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзолари ва дўст биродарларига чуқур ҳамдардлик изҳор этади.

Ташқи меҳнат миграцияси агентлиги томонидан Ли Те Хун номига 2007 йил 29 майдан 2008 йил 29 майгача муддатга берилган "KOU-CHANG" масъулияти чекланган жамиятга тегишли №022843 рақамли лицензия йўқлангани сабабли БЕКОР ҚИЛИНАДИ.

"ШАЙТОННИНГ ИСТЕЪРОНОМАСИ"

Таниқли шоир Носир Мухаммаднинг "Ниҳол" нашриётида чоп этилган янги тўплами шундай номланган. Унга муаллифнинг турли йилларда ёзган ҳажвий шеър ва ҳикоялари, ҳаётнинг нақд ўзидан олган ҳангомалари ва яна турфа хил қурч фикрлари киритилган. Улардан айримларини эътиборингизга ҳавола этамиз.

Тароналар устаси

Истеъдодли шоир Турсунбой Адашбоев ўтган асрнинг 70-йилларида ўткир пародиячи сифатида ҳам танилган эди. Ўш шаҳрида яшаса-да, асарлари Ўзбекистон матбуотида тез-тез босилиб турарди. Ҳатто танқилик шоирлар ҳам унинг ҳажвиго дучор бўлишдан чўчир эдилар. Бир воқеа сабаб бўлиб, энди гина адабиётга кириб келаётган камина ҳам у кишининг "этиборларига" сазовор бўлди.

Мени 1967 йили Миллий университетдан Ашхабод шаҳрига, талабалар илмий конференциясига юборишди. Меҳмонлар бизга атрофдаги гўзал манзарали жойларни, тоғдаги ажойиб Феруза оромгоҳини кўрсатишди. Ўша таассуротлар асосида бир неча шеърлар ёзиб келган эдим. Бу шеърларимдан биттаси "Копетдоғда бир оху кўрдим..." сарлавҳаси билан "Ўзбекистон маданияти" (ҳозирги "Ўзбекистон адабиёти ва санъати") газетасида эълон қилинди. Тасодифни қарангки, ўша саҳифада раҳматли Шамси Одиловнинг ҳам "Оху кўрдим

мен Водинг" деб бошланадиган шеъри босилган экан. Бу, албатта, тайёр пародиябоп мавзу эди. Орадан кўп ўтмай, "Шарқ юлдузи" журналида Турсунбой Адашбоевнинг куйидаги пародияси эълон қилинди:

Уша оху ўшга келиб, Тўшга қадар юриди боғда. У Водингга ўтмай туриб, Бўлган экан Копетдоғда. Сўнг Помирга қараб кетди, Шеър ёзолмай қолдиқ доғда. Ҳозир ўтлаб юрса керак Термиз ёки Яққабдоғда...

Ароққа ўхшаган МАҚТОВ

Гўзаллар тасвирий санъат асарига ўхшайди: уларни узоқроқдан томоша қилган маъқул.

Яхши дам — ўқишга ҳамдам.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ВА СПОРТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
НОШИР: "ШАРҚ" НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЈАДОРЛИК КОМПАНИЈСИ
ХОМИЙ: "МАТБУОТ ТАРҚАТУВИЧИ" АКЦИЈАДОРЛИК КОМПАНИЈАСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati
Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 233-52-91
Котибият — 233-81-52
Электрон манзилимиз: uzasziyoli@list.ru
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 236-56-50
Санъат бўлими: 236-56-48
Ижтимоий ҳаёт бўлими: 236-58-55
Назм ва наср бўлими: 233-81-52

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОВ

Ташхириниға келсан қўймайлар таҳмиш этилмайдди ва муаллифларга қайтарилмайдди. Муаллифлар фикри ташхирини нуртани назаридан фарқланмиш мумкин.
Навбатчи — Носиржон ЖўРАЕВ
Саҳифаловчи — Байрамали МУҚИМОВ
«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 20.30.
Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 0283-рақам билан рўйхатда олинган. А — 4084, Буюртма Г — 748. Ҳажми — 5 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташхирлотлар учун — 223. 1 2 3 4 6 7 8

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ. СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН